

Nr 65.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående åtgärder till höjande av det mindre jordbruket och befrämjande av gödselvården; given Stockholms slott den 30 januari 1931.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

B. v. Stockenström.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 30 januari 1931.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena friherre RAMEL, statsråden GÄRDE, HAMRIN, VON STOCKENSTRÖM, STADENER. GYLLENSWÄRD, LARSSON, HOLMBÄCK, JEPPSSON, HANSÉN, RUNDQVIST.

Departementschefen, statsrådet von Stockenström anför:

Såsom jag dels under punkt 55 i nionde huvudtiteln av årets statsverksproposition dels ock under punkt 7 i samma proposition under utgifter för kapitalökning i vad angår jordbruksärenden omförmält föreligga till Kungl. Maj:ts prövning vissa framställningar, avseende åtgärder till höjande av det mindre jordbruket ävensom i fråga om den av staten inrättade gödselvårdslånefonden.

Då utredningen i dessa ärenden vid statsverkspropositionens avlåtande ännu icke hunnit slutföras, föreslog Kungl. Maj:t under ovanberörda punkter i statsverkspropositionen riksdagen att, i avvidan på propositionens Bihang till riksdagens protokoll 1931. 1 saml. 55 häft. (Nr 65.)

tion i ämnet, dels till premiering av mindre jordbruk och till undervisning för en större allmänhet beräkna för budgetåret 1931/1932 ett belopp av 450,000 kronor, dels ock att såsom kapitalökning för gödselvårdslånefonden beräkna för budgetåret 1931/1932 ett reservationsanslag av 100,000 kronor.

Sedan utredningen av dessa ärenden numera slutförts, anhåller jag att ånyo få anmäla desamma. Jag torde därvid få upptaga frågorna under två huvudavdelningar, nämligen *åtgärder för höjande av det mindre jordbruket* och *gödselvårdslånefonden*.

Åtgärder för höjande av det mindre jordbruket.

Vidtagna åtgärder och gällande bestämmelser.

Vad först angår frågan om höjande av det mindre jordbruket, anser jag mig böra, innan jag närmare ingår på de föreliggande framställningarna, härutinnan lämna en kortfattad redogörelse för å ifrågavarande område redan genom det allmänna vidtagna åtgärder och beträffande dessa åtgärder utfärdade bestämmelser.

Under en lång följd av år har riksdagen anvisat medel till åtgärder för höjande av det mindre jordbruket. För ändamålet har för vart och ett av budgetåren 1927/1931 anvisats ett extra reservationsanslag av 325,000 kronor. För åsyftade åtgärder gäller numera reglementet den 4 oktober 1929 (nr 350). Beträffande villkoren för statsbidrag från förevarande anslag gäller kungörelsen i ämnet den 4 oktober 1929 (nr 351).

De statsunderstödda åtgärderna till höjande av det mindre jordbruket, varom här är fråga, omfatta dels premiering av mindre jordbruk, varvid utdelas penningpris och premielån, dels anordnande av studieresor för i mindre jordbruk deltagande män och kvinnor, dels ock anordnande av undervisning för i mindre jordbruk deltagande män och kvinnor, varjämte bidrag från anslaget må av Kungl. Maj:t anvisas till anordnande av undervisning, som avser att främja det mindre jordbruket men icke på annat sätt kan komma i åtnjutande av statsunderstöd.

För premieringens verkställande bildar varje hushållningssällskaps område ett distrikt, som uppdelas i tre underdistrikt. Premieringen inom sådant underdistrikt verkställs vart tredje år. Premieringen verkställs av en nämnd, bestående av ordförande och en ledamot, vilka utses av hushållningssällskapets förvaltningsutskott. Endera av dem skall vara såsom jordbrukskonsulent anställd hos hushållningssällskapet. Därest premieringen avser allenast tilldelande av premielån, får vederbörlig besiktning verkställas av endera av ordföranden eller ledamoten. Besiktning av arbete, som verkställts med anlitan av premielån, bör utföras av vederbörande jordbrukskonsulent eller av annan utav premieringsnämnden därtill utsedd person.

Föremål för premiering kan endast vara mindre jordbruk, vars idkare

darav hava sin huvudsakliga utkomst. Jordbruket skall hava en akerareal ej överstigande 15 hektar.

Premielån tilldelas jordbrukare för utförande av visst förbättringsarbete vid av honom idkat, för premiering anmält jordbruk, oberoende av huruvida penningpris erhålles för samma jordbruk eller detsamma, ehuru i övrigt uppfyllande villkoren därför, är i behov av förbättringen i fråga för att kunna prisbelönas. Förbättringsarbete skall, för att premielån må kunna erhållas, avse antingen gödselvården inom- eller utomhus eller ock avdikning. På framställning av vederbörande förvaltningsutskott kan dock lantbruksstyrelsen medgiva tilldelande av premielån för även annat angivet ändamål.

I fråga om premiering av mindre jordbruk utgå av statsmedel dels penningpris intill ett belopp av 120 kronor för första pris, 80 kronor för andra pris och 50 kronor för tredje pris, dels premielån intill hälften av den utav premieringsnämnd beräknade kostnaden för det förbättringsarbete, för vars utförande lånet lämnats, dock ej till högre belopp än 125 kronor, med skyldighet för hushållningssällskap, att, om förbättringsarbete, för vars utförande premielån lämnats, ej inom bestämd tid blivit utfört, ofördröjligen till statskontoret återleverera den del av premielånet, som gäldats av statsmedel, dels ock halva beloppet av den resekostnadsersättning, dagtraktamenten icke inräknade, som enligt av hushållningssällskapet meddelade bestämmelser tillgodokommer ordförande och ledamot i premieringsnämnd.

Premieringsnämnd äger att uppskjuta att fatta beslut rörande utdelande av penningpris och premielån, till dess samtliga premieringsresor inom vederbörande underdistrikt för året avslutats.

Inom Norrland och Dalarna får hushållningssällskap i syfte att skapa förutsättningar för en förbättring av jordbruket, där särskilda skäl därtill föreligga, besluta om anordnande vid sidan av den allmänna premieringen utav speciell premiering för åstadkommande av mönsterjordbruk enligt vissa huvudgrunder.

Jordbrukare, som erhållit penningspris, kan för samma jordbruk vid senare premiering icke erhålla dylikt pris med mindre verklig förbättring därå blivit utförd. Icke heller kan jordbrukare för samma jordbruk erhålla penningpris sammanlagt mer än fem gånger och ej heller, där sådana pris av olika grader utdelas, penningpris av samma grad mer än två gånger.

De i ovanberörda reglemente avsedda studieresorna kunna företagas dels såsom kortare färder inom länet eller närliggande bygd i syfte att för deltagarna uppvisa framstående mindre jordbruk, demonstrations- och försöksfält eller annat mönstergillt arbete inom lantbrukens område (hembygdsresor), dels ock såsom längre studieresor inom Sverige eller till Danmark och Norge. Hushållningssällskaps förvaltningsutskott tillkommer att anordna resorna, antaga deltagare samt fastställa plan för varje resa och utse sakkunnig person att leda densamma.

Till deltagare i studieresa kan av män antagas endast den, som livnär sig av jordbruk eller jordbruksarbete, och får icke antagas någon, som

äger eller brukar en akerareal av, i fråga om längre studieresa, mer än 40 hektar eller, i fråga om hembygdsresa, mer än 15 hektar, eller ock, i vardera fallet, den mindre areal, vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott bestämmer. Vidkommande kvinnors deltagande i studieresa äger förvaltningsutskottet meddela närmare bestämmelser.

Statsbidrag utgår i fråga om studieresor inom landet, motsvarande kostnader för ledares och deltagares resor dels i tredje klass på järnväg och å däckplats på fartyg, dels med anlitan av automobiltrafik anordnad av staten, dels ock efter häst, med motorfordon eller medelst rodd, i den utsträckning det visat sig nödvändigt anlita dessa fortskaffningsmedel, dock med den begränsning att i dylikt fall kostnaden ersättes allenast med det belopp intill fem öre för varje kilometer, som av ledaren och en var deltagare tillryggalagts, samt under förutsättning att vederbörande hushållningssällskap till gäldande av samma kostnad tillskjuter minst lika stort belopp som statsverket.

För studieresor *utom landet* utgår icke statsbidrag.

Beträffande den i förenämnda reglemente omförmälda undervisningen skall denna avse att meddela kunskaper i skötandet av mindre jordbruk och vad därmed står i samband. Sådan undervisning anordnas i regel genom hushållningssällskapens försorg på följande sätt.

Undervisningskurs, avsedd för en större allmänhet, skall omfatta minst sex dagar med uppehåll av högst två veckor mellan varje undervisningsdag och skall minst en undervisningsdag avses företrädesvis för kvinnliga deltagare. Sådan kurs, avsedd enbart för kvinnor, må omfatta kortare tid, dock minst tre dagar.

Undervisningskurs, avsedd för särskilt antagna manliga elever, skall anordnas antingen såsom en kurs på minst två, högst sex veckor, därunder huvuddragen av jordbruksläran och husdjursskötseln genomgås, eller ock såsom specialkurs på minst sex, högst tolv dagar, omfattande vissa delar av lanthushållningen eller någon av dess binäringar.

Undervisningskurs för särskilt antagna kvinnliga elever kan anordnas:

a) såsom *allmän kurs* i huslig ekonomi och lanthushållning på minst två, högst sex veckor med minst två lektionstimmar varje arbetsdag, därvid den ena timmen anslås till demonstrationsundervisning i huslig ekonomi eller matlagning (*husmoderskurs*), eller

b) såsom *specialkurs* på minst sex, högst tolv dagar, omfattande huslig ekonomi eller någon av de delar av lanthushållningen, som falla inom kvinnans verksamhetsområde.

Hushållningssällskap, som önskar att undervisningen meddelas i *kurser av kortare varaktighet, än här ovan sägs*, eller eljest i annan form, har att göra särskild framställning hos Kungl. Maj:t i sammanhang med ansökningen om statsunderstöd.

I fråga om *upplysningsverksamhet* finnes endast föreskrivet, att genom vederbörande hushållningssällskaps försorg böra till undervisningens underlättande åtgärder vidtagas för spridande av ströskrifter i lanthushållning, vare sig genom försäljning till nedsatt pris eller genom gratisutdelning, liksom ock för att genom vandringsbibliotek tillhandahålla sådan litteratur.

Statsbidrag utgår i fråga om undervisning, anordnad på ovan angivet sätt, med högst hälften av den summa, vartill kostnaderna för undervisningen uppgått, däruti inberäknad kostnad för gratisutdelning eller för-

säljning till nedsatt pris av lämplig jordbrukslitteratur eller för inköp till vandringsbibliotek.

Till bidrag från det av 1930 års riksdag beviljade, samma år avseende anslaget hava från hushållningssällskap och undervisningsanstalter understöd sökts till ett belopp av sammanlagt 394,364 kronor. Genom beslut den 23 maj 1930 har Kungl. Maj:t för ändamålet anvisat 325,000 kronor enligt följande fördelning:

till premiering av mindre jordbruk	kronor	211,500
» studieresor	»	38,900
» hushållningssällskapens undervisningsverksamhet	»	64,600
» annan undervisning	»	10,000

Summa kronor 325,000.

I detta sammanhang torde jag jämväl få erinra dels om de av staten inrättade allmänna och norrländska nyodlingsfonderna, från vilka lån kan utgå jämväl till betesförbättringar, dels om täckdikningslånefonden, dels om de premiälån, som kunna utgå till egnahemsbyggare, som erhålla lån från egnahemslånefonden, dels ock om det under nionde huvudtiteln uppförda anslaget till nyodling och betesförbättringar.

I skrivelse den 23 augusti 1930 har *lantbruksstyrelsen* hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att till åtgärder under kalenderåret 1931 för höjande av det mindre jordbruket anvisa för budgetåret 1931/1932 ett extra reservationsanslag av 325,000 kronor.

*Föreliggande
framställ-
ningar.*

Emellertid hava de jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 1 juni 1928 tillkallade utredningsmän för verkställande av utredning och avgivande av förslag rörande lämpligaste sättet för ordnande av den lägre lantbruksundervisningen (*lägre lantbruksundervisningsakkunniga*) i sitt betänkande den 30 april 1930 (statens offentliga utredningar 1930: 9) jämväl behandlat frågan om åtgärder till höjande av det mindre jordbruket. De sakkunniga voro landshövdingen greve A. Mörner (ordförande), ledamöterna av riksdagens andra kammare lantbrukaren E. A. Gustafson och friherre S. H. F. Lilliecreutz, ledamoten av riksdagens första kammare, domänintendenten S. Linders, ledamöterna av riksdagens andra kammare inspektören för lantmanna- och lanthushållsskolorna, agronomen E. W. Ljung och hemmansägaren G. Strindlund samt föreståndaren för Säverstalunds lantmannaskola J. S. Svensson. Därjämte deltog föreståndarinnan vid Rimforsa lanthushållningsseminarium L. Nathorst-Böös i utredningen såvitt angick lanthushållsskolor och annan för kvinnor avsedd lägre lantbruksundervisning. I en särskild avdelning, av utredningsmännen benämnd »lantbruksundervisning för en större allmänhet», hava utredningsmännen framställt vissa förslag i ämnet, avseende dels ändringar i åtskilliga hänseenden av förenämnda reglemente och kungörelse, dels

ock ökning av anslaget till höjande av det mindre jordbruket från 325,000 kronor med 235,000 kronor till 560,000 kronor.

Över utredningsmännens förslag hava infordrade utlåtanden avgivits av ett stort antal myndigheter och korporationer, däribland av *lantbruksstyrelsen* den 8 november 1930.

Slutligen hava de enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 18 juli 1928 tillkallade utredningsmän för verkställande av utredning rörande jordbrukets ekonomiska läge samt angående de åtgärder, som må kunna vidtagas i syfte att höja jordbrukets ekonomiska bärkraft till förbättrande av deras ställning, som hava sin utkomst av jordbruksarbete, (*jordbruksutredningen*) i skrivelse den 26 november 1930 framlagt förslag angående bland annat premieringen av mindre jordbruk och därvid jämte annat föreslagit, att anslagsbeloppet för premieringen av mindre jordbruk måtte höjas med 350,000 kronor.

Över jordbruksutredningens framställning hava infordrade utlåtanden avgivits den 6 december 1930 av *lantbruksstyrelsen* och den 13 januari 1931 av statskontoret.

Vidare har Värmlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott i skrivelse den 20 december 1930, avgiven i anledning av jordbruksutredningens nyss nämnda utredning, uttalat synpunkter och framställt förslag beträffande statens understödjande verksamhet i avseende å gödselvård, täckdikning, beteskultur m. m. Häröver har *lantbruksstyrelsen* den 21 januari 1931 avgivit infordrat yttrande, därvid styrelsen i huvudsak åberopat sitt nyss nämnda utlåtande av den 6 december 1930.

Vid min redogörelse härefter för innehållet i de framkomna förslagen rörande åtgärder för höjande av det mindre jordbruket upptager jag de framkomna förslagen och däröver avgivna yttranden under rubrikerna premiering av mindre jordbruk samt *lantbruksundervisning* för en större allmänhet, den senare uppdelad å studieresor, undervisning och upplysningsverksamhet.

Premiering av mindre jordbruk.

Lägre lantbruksundervisningsakkunniga.

De *lägre lantbruksundervisningsakkunnigas* förslag, vilket uppgjorts sedan utredningsmännen införskaffat yttranden från hushållningssällskapens förvaltningsutskott, innefattas i vid utredningsmännens betänkande fogade förslag till dels nytt reglemente för med statsmedel understödda åtgärder till höjande av det mindre jordbruket, dels ny kungörelse angående statsbidrag till åtgärder för höjande av det mindre jordbruket. Förslaget har i huvudsak följande innebörd.

Vid angivande av syftet med premieringen har det undervisande momentet mera understrukits. Vidare hava de sakkunniga föreslagit, att antalet underdistrikt skulle kunna bestämmas till högst fem (nu är antalet fixerat till tre), att antalet ledamöter i premieringsnämnd skulle ökas

för att möjliggöra representation i nämnden av den kvinnliga undervisningen samt att den enligt gällande reglemente ordföranden eller ledamot tillkommande befogenheten att ensam verkställa besiktning, som endast avsåge tilldelande av premielån, skulle bortfalla, enär sådan för rättning syntes de sakkunniga lika betydelsefull, som då fråga vore om premiering i övrigt. För att närmast möjliggöra för lärare vid lantmannaskola att bli ledamot i premieringsnämnd har ifrågasatts, att det nuvarande stadgandet, att en av ledamöterna skall vara jordbrukskonsulent, borde så ändras, att till ledamot kunde utses jämväl annan person med motsvarande utbildning. Den tid, för vilken ledamot skall väljas, har föreslagits utsträckt från tre till fyra år.

De sakkunniga hava vidare i fråga om pris till mindre jordbruk föreslagit, att det maximiantal gånger, en och samma småbrukare kunde erhålla pris, skulle inskränkas från fem till fyra samt att priset icke skulle kunna utgå allenast i penningar utan jämväl i annan form (exempelvis redskap, gris, kalv, utsäde e. d.).

Ifråga om premielån äsyfta de sakkunnigas förslag, att de förbättringsarbeten, för vilka sådana lån borde få utgå, skulle utsträckas att få, utan särskilt medgivande av lantbruksstyrelsen, omfatta jämväl stenröjning, betesförbättring eller annan varaktig förbättring.

Enligt de sakkunnigas förslag skulle premieringsnämnd icke äga fatta beslut rörande utdelande av penningpris och premielån, förrän samtliga premieringsresor inom vederbörande underdistrikt för året avslutats.

Med avseende å storleken av statens bidrag innebär de sakkunnigas förslag dels en höjning av premielånens maximibelopp från 125 kronor till 250 kronor, dels ock att av statsbidrag skulle få gäldas halva beloppet jämväl av dagtraktamenten för ordförande och ledamot i premieringsnämnd i enlighet med av staten bestämda grunder.

Utredningsmännen hava, såsom nyss nämnts, beräknat det erforderliga anslaget till premiering till 300,000 kronor.

Reservationsvis har ledamoten Gustafson, under framhållande av att *Reservationer.*
det undervisande momentet vid premieringen icke borde givas ett sådant utrymme, att en ökning av antalet ledamöter i nämnden enbart på grund därav kunde anses motiverad, föreslagit bibehållande av de nuvarande bestämmelserna angående nämndens sammansättning.

Ledamoten friherre Lilliecreutz har reservationsvis föreslagit, bland annat, att rätten att erhålla statsbidrag till inrättande av mönsterjordbruk — en rätt som för närvarande vore begränsad till Norrland och Dalarna — måtte utsträckas jämväl till landets övriga delar.

Av de utav *hushållningssällskapens förvaltningsutskott* över lägre lantbruksundervisningssakkunnigas betänkande avgivna yttrandena inhämtas i avseende å frågan om småbrukspremieringen i huvudsak, att säll-

Hushållningssällskapens yttranden.

skapen i stort sett funnit nu gällande bestämmelser i ämnet lämpliga samt haft åtskilliga erinringar att framställa mot lägre lantbruksundervisningssakkunnigas ändringsförslag. Särskilt hava invändningar gjorts mot förslaget att öka antalet ledamöter i premieringsnämnden, varjämte bestämmelsen om att en av nämndens ledamöter skall vara hos hushållningssällskapet anställd konsulent i allmänhet ansetts böra bibehållas. Däremot hava i hushållningssällskapens yttranden livligt förordats ökade statsanslag för ändamålet. — I sin förberörda framställning den 20 december 1930 har Värmlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott, jämte annat, hemställt, att anslaget till det mindre jordbrukets främjande måtte förstärkas för ökande av statsbidraget till premielån.

Lantbruks-
styrelsen den
8 november
1930.

Lantbruksstyrelsen har i yttrande den 8 november 1930 över de lägre lantbruksundervisningssakkunnigas ovanberörda förslag anfört följande i avseende å frågan om premieringen.

Innan lantbruksstyrelsen inginge på en närmare prövning av de ändringsförslag i fråga om premieringen av det mindre jordbruket, som sålunda framlagts av utredningsmännen, ansåge styrelsen sig böra ifrågasätta, huruvida ifrågavarande statsunderstödda åtgärd till jordbrukets främjande över huvud taget vore att hänföra till lägre lantbruksundervisning, och i varje fall om det undervisande moment, varmed de sakkunniga velat utvidga premieringen, kunde vara av den betydelse, att premieringen för ändamålet skulle omorganiseras och väsentligen fördyras. Utredningen hade på denna punkt icke varit enig. Lantbruksstyrelsen ville ingalunda förneka, att premieringen i viss, ehuru annan än av utredningen avsedd mån, ägde en undervisande betydelse, som emellertid syntes styrelsen huvudsakligen ligga däruti, att den skapade framstående jordbruk, ägnade att tjäna som mönster för orten. Denna undervisande betydelse hade redan i gällande reglemente särskilt betonats genom den för Norrland och Dalarna gällande bestämmelsen om mönsterjordbruk. Att, såsom utredningen syntes önska, inlägga ett rent undervisande moment i själva premieringsarbetet förefölle däremot mindre motiverat. Med lika stort eller måhända ännu större skäl kunde då häst-, nötboskaps-, svin- och fårpremieringen upptagits till granskning i detta sammanhang. De bestämmelser, som gällde för dylik premiering, framhölle nämligen särskilt vederbörande nämnders skyldighet att verka i undervisande syfte.

Småbrukspremieringens stora betydelse låge enligt lantbruksstyrelsens förmenande på ett helt annat område än undervisningens. Största betydelsen måste här tillmätas det eggande momentet i premieringen och framför allt det direkta stöd, som bereddes det mindre jordbruket i form av premielån. Att under sådana förhållanden underkasta denna premiering en i vissa avseenden genomgripande omorganisation efter en så till synes ensidig utredning som den föreliggande, där de från hushållningssällskapen infortrade uppgifterna endast avsåge det rent undervisande momentet i premieringen, syntes lantbruksstyrelsen betänkligt. Ännu betänkligare torde detta vara, då det referat av hushållningssällskapens yttranden, som utredningen lämnat, tydligen visade, att hushållningssällskapen i allmänhet taget icke framställt några erinringar mot gällande bestämmelser.

Därest småbrukspremieringen, som nyligen varit föremål för genomgripande ändringar (se Kungl. Maj:ts reglemente den 1 juni 1923, nr 244) änyo skulle underkastas en omorganisation, syntes denna böra byggas på en mera allsidig utredning än den nu föreliggande. För egen del ansåge sig lantbruksstyrelsen böra ifrågasätta behovet över huvud taget av ändringar i gällande bestämmelser. Det syntes styrelsen, som om skäl föreläge att, innan nya ändringar vidtoges, avvakta någon längre tids erfarenhet om verkningarna av den senaste revideringen på detta område.

De av utredningen framlagda förslagen beträffande premieringsnämnds sammansättning och premieringsarbetets utförande vore direkt ägnade att omintetgöra verkningarna av de ändringar av premieringsförfarandet, som senast genomförts i syfte att minska kostnaderna för resor m. m. och att så mycket som möjligt frigöra tillgängliga medel till fromma för det effektiva arbetet, framför allt till premielån. Att utan grundligare undersökning av denna fråga genomföra utredningens förslag vore icke tillrådligt. Lantbruksstyrelsen ville i detta sammanhang framhålla, att resekostnaderna vid premiering av mindre jordbruk redan med nu gällande bestämmelser uppginge till sammanlagt närmare 40,000 kronor.

Jämväl frågan om ändring i fråga om pris och premielån vore av så genomgripande ekonomisk betydelse icke blott för statsverket utan jämväl för hushållningssällskapen, att lantbruksstyrelsen icke ansåge sig utan vidare utredning kunna taga ställning till utredningens förslag i denna del.

Såsom nämnt hade de sakkunniga gjort småbrukspremieringen till föremål för behandling men däremot icke någon annan form av premiering. Anledningen härtill torde måhända vara den, att bestämmelserna om småbrukspremieringen sammanförts med föreskrifterna om vissa rent undervisande statsunderstödda åtgärder, nämligen studieresor och undervisning för i det mindre jordbruket deltagande män och kvinnor, och att statsunderstöd till dessa olika åtgärder i riksstaten uppförts under gemensam anslagstitel. Det inre sambandet mellan de olika åtgärderna vore emellertid ytterst ringa och de yttre former, som bestämmelserna fatt, torde huvudsakligen bero därpå, att dessa åtgärder första gången hade upptagits till samtidig omprövning. Någon anledning att fortfarande, särskilt om undervisningen på föreslaget sätt vidgades och mera inriktades på den större allmänheten, sammanföra dessa bestämmelser i ett reglemente eller uppföra härför anvisade medel under en titel, funne lantbruksstyrelsen icke föreligga.

Lantbruksstyrelsen har därför ansett sig böra hemställa, att bestämmelserna om premiering av det mindre jordbruket i detta sammanhang icke underkastades revidering och att föreskrifterna angående studieresor, undervisning och därmed sammanhängande upplysning utbrytas ur det gemensamma reglementet och sammanföras i särskild författning, samt att i riksstaten uppföres ett särskilt anslag för premiering av mindre jordbruk. Det för det senare ändamalet erforderliga beloppet anser lantbruksstyrelsen, under förutsättning att gällande bestämmelser lämnas orubbade, tillsvidade böra fastställas till 225,000 kronor, vilket belopp närmast syntes motsvara det under de senaste åren föreliggande behovet, som av lantbruksstyrelsen lagts till grund för beräkning av anslag till det mindre jordbrukets främjande för budgetåret 1931/1932. 1

det för detta ändamål till 325,000 kronor beräknade beloppet syntes nämligen 100,000 kronor få anses avse studieresor och undervisning.

Jordbruksutredningen.

Jordbruksutredningen har i sin ovanberörda framställning till en början anfört följande.

Vid fullgörandet av sitt uppdrag att verkställa utredning angående de åtgärder, som kunde vidtagas för höjande av jordbrukets ekonomiska bärkraft, hade jordbruksutredningen funnit frågan om mera verksamma åtgärder från statens sida för befrämjande av vissa driftseconomiska förbättringar vid jordbruket böra räknas bland de spörsmål, som i särskild grad påkallade uppmärksamhet. Då det gällde att söka bereda lättnad i jordbrukets tryckta läge och så vitt möjligt åvägabringa förbättrade ekonomiska förutsättningar för jordbruksnäringen, syntes det nämligen jordbruksutredningen icke minst viktigt, att de möjligheter i berörda avseende, som på något längre sikt kunde stå till buds i samband med jordbrukets driftförhållanden, tillvaratoges mera effektivt än hittills.

De åtgärder, jordbruksutredningen här åsyftade, skulle i främsta rummet avse jordbrukets gödselvård, avdikningsförhållanden och betesskötsel. Den naturliga gödselns rätta vård och användning utgjorde en av de viktigaste faktorerna inom jordbrukets ekonomi, och detsamma kunde sägas om en rationellt anordnad avdikning och beteskultur. Även å vissa andra områden, såsom ifråga om andra grundförbättringar än dikning, anordning av ändamålsenliga ekonomibyggnader eller andra varaktiga förbättringar, syntes åtgärder böra vidtagas för att i ökad grad främja jordbruksnäringen.

Härefter har jordbruksutredningen återgivit en av f. d. professorn A. Sjöström på grundvalen av visst efter hänvändelse till hushållningssällskapen erhållet upplysningsmaterial utarbetad redogörelse, avseende de nuvarande förhållandena och behovet av förbättringar å ovanberörda områden.

Denna redogörelse syntes jordbruksutredningen giva som helhetsintryck, att de rådande förhållandena å gödselvärdens och avdikningens områden företedde allvarliga brister, främst vid det mindre jordbruket, och att mera verksamma åtgärder än hittills för åvägabringande av förbättringar vore starkt av behovet påkallade. Även ifråga om beteskulturen gjorde sig tydligen ett vidsträckt behov av stödjande åtgärder gällande, och enligt jordbruksutredningens uppfattning vore förhållandet säkerligen detsamma med avseende å ett flertal andra områden inom jordbrukets driftsekonomi.

Vidare har jordbruksutredningen lämnat en redogörelse för hittills vidtagna åtgärder till befrämjande av förbättringar å förutnämnda områden ävensom för gällande bestämmelser rörande åtgärder för höjande av det mindre jordbruket, rörande vissa åtgärder i samband med egnahems-lånerörelsen, rörande gödselvärdslånefonden, rörande åtgärder i fråga om dikning samt rörande åtgärder för betesförbättring.

Härefter har jordbruksutredningen återgivit en av professor Sjöström

verkställd sammanfattning av vissa synpunkter och förslag, som framförts av hushållningssällskapens förvaltningsutskott. Av dessa uttalanden framginge bland annat följande.

Förhållandena med avseende på gödselvarden syntes trots den utveckling till det bättre, som — säkerligen till stor del tack vare det allmännas understöd — efterhand inträtt, alltjämt lämna åtskilligt övrigt att önska. Cementerade gödselstäder förekommo år 1927 blott vid 12 procent av samtliga brukningsdelar, och för cementerade urinbrunnar var motsvarande procenttal endast 6. Vid brukningsdelar med en åkerareal av intill 10 hektar, alltså det mindre jordbruket, utgjorde motsvarande procenttal blott respektive 10 och 4. Anförda siffror i förening med de upplysningar rörande gödselvardens brister i olika avseenden, som framkommit i hushållningssällskapens förvaltningsutskotts uttalanden, syntes ådagalägga, att rationella anordningar för gödselvarden vid jordbruket hittills vidtagits i alltför ringa utsträckning och att det måste anses som ett viktigt önskemål, att utvecklingen på ifrågavarande område genom lämpliga ågärder påskyndades. Att en rationell gödselvård utgjorde ett verksamt medel för stärkandet av jordbrukets ekonomi, ansåge nämligen jordbruksutredningen icke kunna ställas i tvivelsmål.

Efter det jordbruksutredningen berört frågan om ytterligare åtgärder för täckdikningens främjande, dock utan att framställa något förslag i ämnet, har utredningen vidare anført följande.

Frågan om allmänna åtgärder för beteskulturens främjande hade först efter kriget uppnått större aktualitet. Att densamma efterhand alltmer framträngt i förgrunden, sammanhänge med den successiva övergång till ökad animalisk produktion och extensiv jordbruksdrift, som framkallats av de senare årens i allmänhet tryckta prisläge för spannmål i förening med nödvändigheten att nedbringa jordbrukets arbetskostnader. Enligt jordbruksutredningens uppfattning vore det här fråga om en produktionsinriktning, vilken kunde väntas bli i avsevärd grad fruktbärande för det svenska jordbrukets ekonomi och som därför borde kraftigt understödjas från det allmännas sida. Även fränsett betydelsen av nyssberörda utveckling syntes tillräckliga skäl för beteskulturens ökade befrämjande genom allmänna medel föreligga, då det här gällde ett område, som tidigare i viss mån förbisetts och varest behovet av effektiva förbättringsåtgärder därför vore desto mera trängande.

Utom gödselvarden, dikningen och beteskulturen syntes även vissa närliggande områden böra komma i betraktande, då det gällde att i ökad grad befordra jordbrukets framåtskridande i driftsekoniskt hänseende. Jordbruksutredningen syftade här företrädesvis på vissa slag av förbättringsarbeten, som redan nu i viss mån understöddes i samband med premieringen av mindre jordbruk. Såsom exempel på sådana arbeten finge anföras inredning och cementering av uthus, varigenom även gödselvarden delvis tillgodosåges, samt stenröjning och andra jordförbättringsarbeten.

Då det gällde avvägandet och anpassningen av de åtgärder, som jordbruksutredningen alltså ansåge böra vidtagas för ett mera verksamt befrämjande av driftsekonomiska förbättringar vid jordbruket, funne sig jordbruksutredningen böra utgå från den grundläggande synpunkten, att ifrågavarande åtgärder i främsta rummet borde inriktas på den kategori

av jordbruk, inom vilken behovet av stöd från det allmännas sida kunde anses mest trängande. Av de undersökningar, för vilka förut redogjorts, framginge härutinnan, att ifråga om gödselvärderna och dikningsförhållandena vore det framför allt det mindre jordbruket, som förededde svåra brister, och det syntes på goda grunder kunna antagas, att läget vore liknande beträffande beteskulturen och andra ovan berörda områden. Behovet av ekonomiskt bistånd för ifrågavarande förbättringars utförande torde ävenledes vara störst vid det mindre jordbruket. På anförda grunder ansåge jordbruksutredningen, att åtgärderna i fråga borde anpassas på så sätt, att desamma företrädesvis komme det mindre jordbruket till godo.

A samtliga de områden, som ovan berörts, åtnjöte det mindre jordbruket, sasom förut visats, redan nu i viss mån stöd bland annat i samband med den genom hushållningssällskapen verkställda premieringen av mindre jordbruk. Beträffande de vid berörda premiering utgående s. k. premiälånen hade erfarenheten visat, att desamma vore mycket eftersökta, och enligt förberörda uttalanden från hushållningssällskapens förvaltningsutskott erfordrades avsevärt ökade anslag för ändamålet ifråga liksom även höjning av lånebeloppen. I yttranden, som inhämtats från berörda förvaltningsutskott av utredningsmännen för den lägre lantbruksundervisningens ordnande, (jfr betänkandet sid. 391 o. f.) uttalades vidare, att ifrågavarande premiälån vore särdeles lämpliga och effektiva för befrämjande av förbättringsåtgärder vid det mindre jordbruket. Det framhölls även från vissa håll, att premiälånen på grund av otillräckliga medel måst göras mycket små för att så många som möjligt skulle kunna erhålla tilldelning, vilket dock icke kunnat hindra, att vissa år ett avsevärt antal till premiälån kvalificerade icke kunnat erhålla sådana. Att ifrågavarande premiälån sålunda visat sig mycket ändamålsenliga för det avsedda syftet, berodde givetvis väsentligen på deras egenkap av allmänna bidrag, som finge åtnjutas räntefritt samt även utan återbetalningsskyldighet, därest avsett arbete utfördes enligt givna föreskrifter.

Då erfarenheterna av premiälåneverksamheten alltså vore goda och det vore jordbruksutredningens uppfattning, att en utvidgad understödsverksamhet för att lända till effektivt befrämjande av ifrågavarande förbättringsarbeten vid det mindre jordbruket borde framgå efter ungefär samma linjer som premiälånerörelsen, syntes det jordbruksutredningen lämpligt, att de utvidgade stödåtgärderna förverkligades genom en utvidgning av premieringsverksamheten, synnerligast med avseende på utdelningen av premiälån. För berörda ändamål erfordrades dels ändring i vissa delar av de för nämnda verksamhet gällande bestämmelserna, dels avsevärt ökade statsbidrag.

Enligt nuvarande reglemente för premieringen kunde premiälån icke utgå till annat ändamål än gödselvärderna inom- eller utomhus samt avdikning, utan att lantbruksstyrelsen efter särskild framställning medgave utdelning för annat angivet ändamål. Sådant medgivande torde hittills huvudsakligen hava lämnats beträffande lån för betesförbättring och stenbrytning. Av vissa hushållningssällskaps förvaltningsutskott hade i yttranden, som inhämtats av sakkunniga för den lägre lantbruksundervisningens ordnande, framhållits, att nyssberörda begränsning vore bestämd alltför snävt. Till denna mening hade nämnda utredningsmän också anslutit sig samt föreslagit, att premiälån jämväl för stenröjning,

betesförbättring eller annan varaktig förbättring, för vars åstadkommande särskilt penningutlägg erfordrades, måtte kunna utdelas utan särskilt medgivande från lantbruksstyrelsen. Med hänsyn till den utvidgning av premiälänverksamheten, som ovan förordats, funne även jordbruksutredningen viss ändring av reglementet i nyss angivna riktning önskvärd. Sålunda synes det angeläget, att premiälänverksamheten särskilt med avseende på betesskötseln så väl reellt som formellt fullt likställdes med motsvarande verksamhet ifråga om gödselvärd och avdikning, och att således premiälän även för betesskötsel kunde utdelas utan särskilt tillstånd i varje enskilt fall.

Vilka ändamål, som enligt jordbruksutredningens uppfattning borde tillgodoses genom den utvidgade premiälänverksamheten, torde hava framgått redan av det föregående. I främsta rummet syntes härvid böra komma de i nuvarande reglemente bestämda, d. v. s. gödselvärd och avdikning, samt vidare betesförbättring. Dessutom borde premiälän kunna utdelas för olika förbättringsarbeten av den art, som i det föregående omnämnts.

Av hushållningssällskapens förvaltningsutskott hade i vissa fall framhållits, att det för premiälän utgående statsbidraget å högst 125 kronor i varje enskilt fall vore för lågt och därför borde höjas. Då premiälän finge utgå med högst hälften av det avsedda arbetets kostnad, kunde alltså arbeten till en totalkostnad av högst 250 kronor till hälften bekostas genom premiälän. Det torde vara otvivelaktigt, att de förbättringar, för vilka premiälän enligt ovan skulle komma att utgå, ofta ställde sig avsevärt dyrare än nyssnämnda belopp, och det vore därför även jordbruksutredningens uppfattning, att ifrågavarande statsbidrag, för att premiälänen skulle kunna i ökad grad uppmuntra till förbättringsarbeten, behövde väsentligt höjas. Enligt jordbruksutredningens mening borde sålunda statsbidrag till premiälän kunna utgå med högst 250 kronor i varje särskilt fall.

Det hade förut påvisats, att de statsmedel, som hittills ställts till förfogande för premiälänverksamheten, visat sig otillräckliga, i det dels premiälän icke kunnat utdelas till alla därtill kvalificerade, dels lånen stundom måst sättas alltför låga i förhållande till kostnaden för avsett arbete. Redan vid den omfattning, premieringsverksamheten för närvarande ägde, föreläge alltså behov av ökade anslag för ifrågavarande ändamål. Genom den utvidgning av verksamheten och den höjning av statsbidragens maximigräns, som ovan förordats, komme berörda behov av högre statsanslag givetvis att i avsevärd grad ökas. Några närmare kalkyler rörande behovets storlek kunde svårligen utföras i brist på direkta hållpunkter för en uppskattning av det antal jordbruk, som årligen kunde komma i fråga för premiering, samt arten och omfattningen av de förbättringar, för vilkas verkställande premiälän skulle utgå som bidrag. Med hänsyn till det stora antal mindre jordbruk, som vore i behov av förbättringar i de avseenden, varom här vore fråga, samt vikten av kraftigt understöd för ett snabbare framåtskridande på förevarande område, ansåge emellertid jordbruksutredningen, att det som bidrag för premiering av mindre jordbruk utgående statsanslaget borde höjas med ett sådant belopp, att en betydligt mera effektiv och omfattande premieringsverksamhet än hittills möjliggjordes. Den för ändamålet behöfliga höjningen ville jordbruksutredningen tillsvidare, innan närmare erfarenhet vunnits rörande behovets storlek, anslå till 350,000 kronor årligen, vilket be-

lopp syntes böra upptagas i riksstaten sasom förstärkning av anslaget till höjande av det mindre jordbruket, från vilket statsbidragen till premieringsverksamheten för närvarande utginge.

Härefter har jordbruksutredningen angivit vissa synpunkter, som utredningen ansett böra vinna beaktande i fråga om premieringsverksamhetens bedrivande, äsyftande att härutinnan åvägabringa större enhetlighet än nu vore fallet samt uppställande av vissa särskilda krav för att ett jordbruk över huvud skulle kunna anses prisvärdigt.

Jordbruksutredningen har även berört nuvarande praxis med avseende å utdelningen av penningpris. Denna syntes utredningen delvis mindre lämpad för de syften, premieringsverksamheten syntes böra tjäna. Enligt gällande bestämmelser kunde ett och samma jordbruk prisbelönas ända till 5 gånger, vilket, då blott tre prisgrader (1:a, 2:a och 3:e pris) förekomme, innebure, att samma penningpris kunde erhållas två gånger utan att jordbrukets prisvärdighet i högre grad förändrats mellan pristilldelningarna. Enligt jordbruksutredningens mening vore denna anordning icke tillfredsställande med hänsyn till prisbelöningsens syfte att utgöra en sporre till fortsatta förbättringar. En mera ändamålsenlig princip syntes vara, att sedan jordbruk belönats med 3:e eller 2:a pris, ytterligare pris ej utginge, förrän förbättringar vidtagits av den betydighet, att högre pris befunnas motiverat. Utdelning av 1:a pris syntes dock böra kunna ske två gånger. Bland villkor, som syntes böra uppställas för erhållande av 2:a pris, ville jordbruksutredningen särskilt nämna ordnandet av enklare bokföring rörande driftkostnaderna samt verkställandet av provmjölkningar, då härigenom ett material av stor vikt bland annat för premieringsnämndernas bedömningsarbete skulle erhållas.

Beträffande premiälånen vore det i främsta rummet denna del av premieringsverksamheten, som enligt jordbruksutredningens mening borde stödjas genom ökade anslag. Sålunda syntes utdelningen av penningpris och premiälån principiellt sett böra ske i sådan proportion, att föreliggande behov av premiälån i första hand bleve tillgodosedda. Med avseende på premieringens verkställande ville jordbruksutredningen även framhålla vikten av att, såsom föreslagits av utredningsmännen för den lägre lantbruksundervisningens ordnande, bestämmelse intoges i reglementet att premieringsnämnd icke måtte fatta beslut rörande utdelande av penningpris och premiälån, förr än samtliga premieringsresor inom vederbörande underdistrikt för arets avslutats. Berörda förfarande torde för närvarande icke genomgående praktiseras av hushållningssällskapen men vore tydligen erforderligt för erhållande av den fullständiga överblick bland annat över behovet av premiälån, som en ändamålsenlig fördelning av desamma förutsatte. Slutligen funne sig jordbruksutredningen böra framhålla, att för vinnande av lämplig enhetlighet och planmässighet vid premieringsverksamhet behov syntes föreliggande av mera verksam tillsyn och kontroll än hittills.

Jordbruksutredningen har i fråga om åtgärder för det mindre jordbrukets höjande hemställt, att sådan ändring måtte företagas i reglementet för premieringen av mindre jordbruk, att, utom gödselvård inom- eller utomhus och avdikning, jämväl beteskultur må räknas till de ändamål, för vilka premiälån kunna utdelas utan särskilt medgivande av lant-

bruksstyrelsen, att maximibeloppet för av staten lämnat bidrag till premielån måtte höjas från nuvarande 125 till 250 kronor, samt att till för stärkning av anslaget till höjande av det mindre jordbruket för budgetåret 1931/1932 måtte anvisas ett belopp av 350,000 kronor, avsett att användas som statsbidrag till premielån vid premiering av mindre jordbruk.

I utlåtande den 6 december 1930 över jordbruksutredningens förslag har *lantbruksstyrelsen* anfört följande.

Lantbruks-
styrelsen den
6 december
1930.

Beträffande jordbruksutredningens förslag i vad avser premiering av mindre jordbruk syntes detta äsyfta huvudsakligen dels beredande av möjlighet att höja de belopp, som av statsmedel kunna utgå såsom premielån, dels ock en ökning av det till premiering av mindre jordbruk avsedda statsanslaget. Vid behandlingen av dessa frågor framställde utredningen emellertid vissa erinringar mot gällande bestämmelser rörande premiering av mindre jordbruk, erinringar som dock för närvarande endast på en punkt utmynnade i förslag till ändring av i ämnet gällande reglemente.

Jordbruksutredningen funne stadgandet om de ändamål, vartill premielån finge utgå, för snävt och föresloge, att premielån förutom för nu författningsenligt stadgade ändamål måtte utan lantbruksstyrelsens medgivande kunna utgå jämväl till betesförbättring. I detta sammanhang erinrade utredningen, att också de utredningsmän, som handhaft utredningen angående den lägre lantbruksundervisningen, ansett berörda stadgande för snävt och ifrågasatt, att jämväl stenröjning, betesförbättring eller annan varaktig förbättring måtte upptagas bland de ändamål, för vilka hushållningssällskap utan särskilt medgivande finge tilldelas premielån. Av jordbruksutredningens yttrande syntes emellertid framgå, att utredningen icke tolkat reglementets bestämmelser på denna punkt på samma sätt som lantbruksstyrelsen. Utredningen yttrade nämligen, att meningen med dess förslag om utdelande av premielån jämväl till betesförbättring vore, att sådant lån skulle kunna utgå utan lantbruksstyrelsens medgivande *i varje enskilt fall*. Så hade lantbruksstyrelsen emellertid icke tillämpat ifrågavarande bestämmelse. Styrelsen hade nämligen medgivit hushållningssällskap, som anhållit därom, rätt att bevilja premielån jämväl till betesförbättring, varvid styrelsen dock meddelat vissa bestämmelser härför i syfte att så vitt möjligt säkerställa, att sådant lån endast utlämnades, där förutsättning föreläge för åstadkommande av ett bestående förbättringsarbete. Då lantbruksstyrelsen på sin tid avgav förslag till gällande bestämmelser i ämnet, ansåg styrelsen visserligen, att jämväl andra än de i författningen föreslagna förbättringsändamålen borde kunna bli föremål för premielån, men att, då i många fall — såsom just i fråga om betesförbättring — ett utfört arbete kunde vara av så olika beskaffenhet och värde för framtiden, en premielångivning borde ske endast under för olika slag av sådana förbättringar särskilda villkor, vilka icke lämpligen kunde i reglementet fastställas. Det sätt, varpå ifrågavarande stadgande sålunda tillämpades, syntes knappast ägnat att vålla svårigheter, därest den allmänna förutsättningen för beviljande av premielån, eller att sådant lån skulle avse verklig förbättring av bestående värde, skulle vidmakthållas. Enligt lantbrukssty-

relsens förmenande syntes någon ändring av bestämmelserna på denna punkt icke vara av behovet påkallad.

Till granskning upptogs jordbruksutredningen vidare bestämmelserna rörande beviljande av premielån och penningpris i allmänhet och framhölle, utan att framställa något direkt förslag, att premielån icke borde få utgå till redan premierat jordbruk, samt att penningpris av samma grad icke borde kunna tilldelas mer än en gång. Ehuru utredningen således icke direkt påyrkat ändring av gällande bestämmelser i nämnda båda avseenden, ansåge sig lantbruksstyrelsen dock böra framhålla, att styrelsen här icke kunde dela utredningens uppfattning. Från början torde premielånen i stor utsträckning hava varit avsedda för ytterligare förbättring av redan premierat jordbruk i syfte bland annat att så småningom skapa ett antal särskilt högt stående mönsterjordbruk. Då det sedermera befanns önskvärt, att antalet premierade jordbruk ökades och att denna gren av statens verksamhet vann ökad anslutning från allmänhetens sida, hade premielånen i betydande utsträckning tilldelats jämväl andra välskötta jordbruk, som anslöte sig till premieringen, i syfte att genom dylika lån sätta dessa i stånd att nå en sådan standard, att de kunde bliva föremål för verklig premiering. Att därför utesluta redan premierat mindre jordbruk från tilldelning av premielån vore enligt lantbruksstyrelsens förmenande ett missgrepp, som bleve av ännu större räckvidd, om möjligheten till erhållande av mer än ett penningpris av samma grad samtidigt borttoges. Premielånen vore enligt lantbruksstyrelsens förmenande av lika stor betydelse för höjande av ett med tredje pris belönat jordbruk till standarden för andra pris som för åstadkommande överhuvudtaget av premieringsbara jordbruk. Då emellertid av utredningens yttrande syntes framgå, att utredningen hade för avsikt att senare inkomma med förslag till premieringens verkställande, torde lantbruksstyrelsen i sådant sammanhang få tillfälle att närmare ingå på dessa frågor.

Om lantbruksstyrelsen sålunda beträffande premieringsarbetets utförande i vissa avseenden hyste en mot jordbruksutredningen avvikande mening, delade styrelsen däremot till fullo utredningens uppfattning, att premielånen vore att anse såsom en mycket viktig faktor vid premiering av mindre jordbruk och att de medel, som statsverket ytterligare kunde komma att ställa till denna verksamhets förfogande, borde i första hand avse denna del av verksamheten.

En undersökning av ett utav utredningen framlagt statistiskt material för de båda senast förflutna åren eller 1928 och 1929 gäve vid handen, dels att medeltalet för de utdelade premielånens belopp varit respektive 83 och 85 kronor, dels ock att vartdera året cirka 900 till premiering anmälda jordbruk icke kommit i åtnjutande av premielån.

Av de utdelade lånen fölle huvudparten eller cirka $\frac{2}{3}$ under rubriken gödselstäder. Då även för ett mindre jordbruk med en åkeracral av 2—5 hektar kostnaderna för anläggning av en enkel, cementerad gödselstad, inklusive urinbrunn, enligt vad lantbruksstyrelsen inhämtat vore så stora, att premielånens maximibelopp endast delvis täckte den del av kostnaderna eller hälften, vartill dylika lån författningsenligt finge uppgå, vore det uppenbart, att nuvarande för ändamålet tillgängliga anslag icke medgäve utdelning av premielån i den omfattning, gällande bestämmelser skulle kunna föranleda. Samma förhållande som i fråga om lån till gödselstäder torde med all säkerhet gälla jämväl i fråga om flertalet pre-

mielån av annan typ. Orsaken till denna begränsning av premielånen syntes lantbruksstyrelsen vara att söka i bristande medelstillgång samt däri, att vederbörande premieringsnämnder ansett det ur det allmänna synpunkt fördelaktigt att med premielån till lägre belopp, än författningen medgäve, få största möjliga antal förbättringar utfört. Om de premielån, som under nämnda två år beviljats, skulle hava utgått till medgivet maximum, hade statsmedel erfordrats till belopp, som med i runt tal 75,000 kronor överstege det till premieringsändamål anvisade.

Att en så stor del av de till premieringen anmälda mindre jordbruken — såsom anförts cirka 900 eller inemot $\frac{1}{3}$ av hela det anmälda antalet — icke kommit i åtnjutande av premielån, torde också i huvudsak vara att tillskriva bristande medelstillgång. Även om man måste förutsätta, att vissa av dessa jordbruk redan förut kommit i åtnjutande av premielån i sådan omfattning, att ytterligare sådant icke ansetts skäligen böra utgå, och att vissa andra jordbruk icke ansetts så välskötta, att förutsättning för uppmuntran i form av premielån ansetts föreligga, syntes det lantbruksstyrelsen dock kunna förutsättas, att, om medel i tillräcklig omfattning stått till förfogande, ytterligare cirka 50,000 kronor skulle hava utgått för att inom ramen av gällande bestämmelser tillfredsställa föreliggande behov. Då emellertid ökad medelstillgång enligt lantbruksstyrelsens förmenande måste medföra en givetvis önskvärd större livaktighet på området, syntes starka skäl föreligga för en höjning av det till premielån avsedda statsanslaget med ytterligare 25,000 kronor.

Enligt lantbruksstyrelsens ovan gjorda beräkningar skulle således för ett fullt tillfredsställande ordnande av premieringen utav det mindre jordbruket inom ramen för gällande bestämmelser, utöver nu för ändamålet tillgängliga medel, erfordras sammanlagt 150,000 kronor.

En höjning av anslaget med detta belopp funne lantbruksstyrelsen högeligen önskvärd. Av jordbruksutredningens statistiska uppgifter framginge, att premielånen trots sin av bristande medelstillgång föranledda begränsning varit ett synnerligen kraftigt medel att öka tillgången på bland annat väl ordnade gödselstäder. Cirka 1,200 ordnade dylika syntes årligen på detta sätt komma till stånd och man torde kunna förutsätta, att detta antal komme att avsevärt stegras, om ökad medelstillgång därtill beredde möjlighet.

Lantbruksstyrelsen fann det alltså i första hand önskvärt, att en vidgad verksamhet på förevarande område inom ramen för gällande bestämmelser möjliggjordes genom ökade anslag. Syftet med hela denna verksamhet måste nämligen enligt lantbruksstyrelsens förmenande vara att åstadkomma förbättringar å de mindre jordbruken i möjligast största omfattning utan att alltför tungt belasta statsverkets ekonomi. Av vad redan anförts framginge, att erfarenheten syntes giva vid handen, att redan premielån till nu medgivet maximibelopp innebure den eggelse till självverksamhet, som hela premieringsverksamheten av mindre jordbruk ytterst torde avse. Lantbruksstyrelsen anför vidare:

Jordbruksutredningen föresloge emellertid, såsom nämnt en höjning av maximibeloppet för av statsmedel utgående premielån från 125 kronor till 250 kronor eller med 100 procent. Av vad lantbruksstyrelsen ovan anförde torde framgå, att premielånens nuvarande maximibelopp i regel icke — såsom författningen medgäve — täckte halva kostnaden för av-

sedd förbättring. Skulle så kunna ske, syntes det givetvis vara erforderligt, att maximibeloppet höjdes i den omfattning, jordbruksutredningen föreslagit. Ställdes emellertid medel till förfogande, så att alla jordbruk, som anmälts till premiering och befunnits kunna tilldelas premielån av statsmedel, i regel skulle kunna erhålla hälften av den för förbättringen beräknade kostnaden, torde man också enligt under hand gjorda undersökningar av lantbruksstyrelsen få räkna med, att premielån i allmänhet skulle komma att utgå med det förhöjda maximibeloppet. Hela denna verksamhet, som såsom lantbruksstyrelsen redan anfört hittills i huvudsak torde hava avsett att vara av eggande och uppmuntrende natur, skulle emellertid enligt styrelsens förmenande därmed övergå till en mera rent understödjande form. Därest av jordbruksutredningen härutinnan anförda synpunkter skulle i allo tillgodoses, syntes det för övrigt, som om det för ändamålet av utredningen beräknade anslagsbeloppet icke vore tillräckligt högt. Om den enligt lantbruksstyrelsens mening viktigaste synpunkten på denna fråga, eller att ett så stort antal förbättringar som möjligt komme till stånd, icke skulle åsidosättas, syntes det styrelsen, som om man för premieringsändamål skulle bliva nödsakad att beräkna ett dubbelt så stort belopp, som styrelsen enligt ovan gjorda kalkyler funnit erforderligt för ett tillfredsställande ordnande av premieringen med bibehållande av nu föreskrivet maximibelopp av premielån. Då lantbruksstyrelsen sålunda förutsatte, att därest de av styrelsen föreslagna grunderna för beviljande av lån skulle tillämpas, nu för ifrågavarande ändamål utgående belopp måste höjas med 150,000 kronor eller från 155,000 kronor till 305,000 kronor, skulle ett godkännande av jordbruksutredningens förslag medföra krav på en höjning av anslaget med cirka 450,000 kronor.

Att, utan att samtidigt i tillräcklig omfattning öka det för premieringsändamål avsedda statsanslaget, höja maximibeloppet av premielån, skulle enligt lantbruksstyrelsens förmenande innebära en risk, att huvudsyftet med premieringen i viss mån kunde komma att äventyras. Det torde nämligen icke vara uteslutet, att vederbörande premieringsnämnder under sådana förhållanden framför allt komme att tillse, att de mindre jordbruk, som de funne i första hand böra komma i åtanke vid tilldelande av premielån, finge sig tilldelade högsta möjliga belopp. Under sådan förutsättning skulle då medel fortfarande saknas för den av lantbruksstyrelsen såsom högeligen önskvärd ansedda utsträckningen av denna verksamhet till ett större antal mindre jordbruk.

Med hänsyn till vad sålunda anförts och särskilt de betydande krav, en sådan åtgärd skulle ställa på statskassan, funne sig styrelsen för närvarande icke böra tillstyrka den av jordbruksutredningen föreslagna höjningen av premielånens maximibelopp.

I sin skrivelse den 8 november 1930 till Kungl. Maj:t med utlåtande över betänkande angående ordnande av den lägre lantbruksundervisningen hemställde lantbruksstyrelsen, att extra reservationsanslaget till höjande av det mindre jordbruket måtte uppdelas under två titlar »premiering av mindre jordbruk» och »lantbruksundervisning för en större allmänhet». Lantbruksstyrelsen hade tillika föreslagit, att av det nu utgående anslaget om 325,000 kronor ett belopp av 225,000 kronor måtte uppföras under förstnämnda titel. I anledning av vad lantbruksstyrelsen ovan anfört, ansåge sig styrelsen, med vidhållande av sitt förslag angående uppdelning av anslaget till höjande av det mindre jordbruket, böra föreslå,

att till premiering av mindre jordbruk måtte för budgetåret 1931/1932 av riksdagen äskas ett anslag av 375,000 kronor.

Statskontoret, som icke särskilt ingått på de i anslaget till höjande av *Statskontoret*. det mindre jordbruket innefattade olika åtgärderna, har såsom allmänt yttrande anfört följande.

Vad anginge de av jordbruksutredningen föreslagna ändringarna i reglementet den 4 oktober 1929 (nr 350) för med statsmedel understödda åtgärder till höjande av det mindre jordbruket och kungörelsen samma dag (nr 351) angående statsbidrag till dylika åtgärder, funne sig statskontoret böra biträda vad lantbruksstyrelsen i sådant avseende anfört i sitt i ärendet avgivna utlåtande. Likaledes kunde statskontoret i stort sett ansluta sig till nämnda styrelses förslag beträffande de anslagsmedel, vilka för budgetåret 1931/1932 skulle beviljas för ifrågavarande ändamål. Statskontoret ansåge sig emellertid icke kunna tillstyrka en sådan ökning av dessa anslagsmedel, att på grund därav till höjande av det mindre jordbruket — vare sig de härför avsedda medlen komma att uppdelas å två riksstatsanslag, nämligen ett till premiering av mindre jordbruk och ett till lantbruksundervisning för en större allmänhet, eller, såsom hittills, i ett anslag uppfördes i riksstaten — för nästkommande budgetår skulle behöva anvisas sammanlagt högre belopp än det av Kungl. Maj:t i innevarande års statsverksproposition beräknade eller 450,000 kronor.

Lantbruksundervisning för en större allmänhet.

Med avseende å studieresorna hava de av *de lägre lantbruksundervisningsakkunniga* föreslagna ändringarna i huvudsak följande innebörd.

Den nuvarande uppdelningen i kortare resor (hembygdsresor) och längre resor har bibehållits. Förslaget innebär en inskränkning i fråga om rätten att deltaga i längre resor till att endast avse sådana personer, som kunna förväntas få verkligt utbyte av sådan resa. Längre resa har föreslagits kunna utsträckas icke blott, såsom hittills, till Norge och Danmark utan jämväl till Finland.

Enligt gällande bestämmelser åligger det hushållningssällskapets förvaltningsutskott att ordna studieresor och fastställa plan för dem. Enligt utredningens förslag skulle den särskilda undervisningsnämnd, som enligt sakkunnigas förslag skulle finnas inom varje hushållningssällskaps område för den lägre lantbruksundervisningens ordnande, (se betänkandet sid. 603) fastställa resplan, varjämte förvaltningsutskottet vid anordnande av resor i övrigt skulle hava att följa av nämnden lämnade föreskrifter. I fråga om valet av deltagare i studieresa avser förslaget, att samarbete skulle äga rum mellan förvaltningsutskott, premieringsnämnd för mindre jordbruk och egnahemsnämnd, varjämte företrädesrätt till deltagande skulle tillkomma i premiering av mindre jordbruk deltagande jordbrukare eller egnahemslantagare samt deras familjemedlemmar.

I fråga om statsbidrag till studieresor gäller för närvarande, att sådant bidrag utgår endast för resor inom landet, samt att ersättningen avser endast själva resekostnaden, vilken helt gäldas av statsmedel utom

Studieresor.

Lägre lantbruksundervisningsakkunniga.

ifråga om användande av häst, motorfordon eller rodd, där statsbidrag utgår endast med halva kostnaden och högst med 5 öre per kilometer och resedeltagare. Förslaget innebär nu den ändringen härutinnan, att statsbidrag skulle kunna utgå till täckande av resekostnaderna till grannländerna samt biljettkostnaden vid resa å järnväg inom sådant land, varjämte ifråga om statsbidrag vid användande av häst, motorfordon eller rodd, bidraget skulle höjas till två tredjedelar av kostnaden, dock högst 7 öre per kilometer och deltagare i resan.

Utredningen beräknar det årliga behovet av statsbidrag till studieresor, varom här är fråga, till 60,000 kronor.

Ledamoten friherre Lilliecreutz har reservationsvis föreslagit, att statsbidrag skulle utgå endast för anordnande av kortare resor, och har såsom motiv härför åberopat dels den numera ökade tillgången till studievärda jordbruk inom landets olika delar, dels ock den betydelse ur undervisningssynpunkt som låge däri, att betingelserna vid studiejordbruken vore såvitt möjligt likartade med dem, som förekomme i de studerandes egen hemort.

Hushållnings-
sällskapen.

Hushållningssällskapens förvaltningsutskott hava i regel reagerat mot de sakkunnigas förslag, att egnahemslantagare och jordbrukare, som deltaga i premieringen av mindre jordbruk, skulle äga företräde vid uttagandet av deltagare i studieresa. Studieresornas anordnande, planläggning o. d. borde såsom hittills ankomma på hushållnings-sällskapen.

Lantbruks-
styrelsen.

Lantbruksstyrelsen har funnit vad som reservationsvis anförts angående de kortare resornas större betydelse ur undervisningssynpunkt i hög grad beaktansvärt samt anför härom vidare.

De av reservanten anförda synpunkterna talade enligt lantbruksstyrelsens förmenande snarare för ett uteslutande ur bestämmelserna av resor utom Sverige än för ett utsträckande därav jämväl till Finland. Resor utom Sverige, framför allt där fråga, såsom nu vore fallet, vore om personer, som antingen icke alls eller endast med svårighet kunde förstå det främmande språk, som talades, bleve enligt lantbruksstyrelsens förmenande ofta nog mera nöjesresor än egentliga studieresor. Då med den utveckling, jordbruket inom Sverige fått, lämpliga studieföremål numera i tillräcklig utsträckning och enligt lantbruksstyrelsens förmenande av fullt samma värde ur studiesynpunkt förefunnes inom landet, ansåge styrelsen sig böra föreslå, att medgivandet att utsträcka resorna utom Sverige måtte utgå ur ifrågavarande författning.

Då lantbruksstyrelsen icke kunde ansluta sig till de sakkunnigas förslag om inrättande av en särskild undervisningsnämnd i föreslagen form, kunde lantbruksstyrelsen givetvis icke heller tillstyrka förslaget, att befogenheten att fastställa resplan skulle överflyttas till denna nämnd. Under alla förhållanden måste lantbruksstyrelsen avstyrka varje bestämmelse, som skulle innebära skyldighet för hushållningssällskaps förvaltningsutskott att följa av en sådan nämnd lämnade direktiv för anordnande av studieresor.

Av vad lantbruksstyrelsen redan anført rörande lämpligheten av ett utsträckande av studieresor till grannländerna framginge, att styrelsen

måste bestämt avstyrka förslaget, att statsbidrag skulle utgå till täckande av utgifter, som förorsakades av resor utom Sverige.

Med anledning av förslaget om ändrade bestämmelser ifråga om statsbidrag till resa, som verkställdes med häst, motorfordon eller rodd, ansågo sig lantbruksstyrelsen böra erinra om sin skrivelse till Kungl. Maj:t den 11 oktober 1927 med förslag till proposition angående anslag för budgetåret 1928/1929 till höjande av det mindre jordbruket. Däri ifrågasattes bland annat sådan ändring av då gällande bestämmelser, att större frihet skulle lämnas vid valet av transportmedel, samt att i samband därmed högsta statsbidraget per kilometer och resande skulle sänkas från 6 öre till 5 öre. Detta förslag vann statsmakternas gillande. De av utredningen nu föreslagna bestämmelserna på detta område innebure dels en ökning av de utav statsmedel utgående bidragen, dels en avvikelse från den eljest allmänt genomförda regeln, att där viss verksamhet bedreves under samarbete mellan staten och hushållningssällskapen, kostnaderna skulle lika delas dem emellan. En avvikelse från denna senare regel syntes lantbruksstyrelsen kunna medföra mindre önskvärda konsekvenser. Enligt styrelsens förmenande borde, därest hushållningssällskapens ekonomi för tungt belastades genom tillämpning av denna regel, frågan ordnas genom ökning av sällskapens allmänna bidrag. Lantbruksstyrelsen ville i detta sammanhang erinra, att inom styrelsen för närvarande påginge en av Kungl. Maj:t anbefalld utredning angående sällskapens ekonomi och eventuella behov av ökat allmänt statsbidrag.

Under sådana förhållanden och då utredningen icke syntes hava visat, att gällande bestämmelse om maximering av statsbidraget till 5 öre medförde, att sällskapen åtminstone i någon större omfattning finge gälda mera än halva den resekostnad, varom här vore fråga, ansågo sig lantbruksstyrelsen icke kunna tillstyrka någon ändring av gällande bestämmelser på denna punkt.

I övrigt hade lantbruksstyrelsen ingen annan erinran att göra emot utredningens förslag rörande studieresor, än att det med hänsyn till vad styrelsen ovan anfört om hittills vunnen erfarenhet rörande medelsåtgången syntes, som om ett anslagsbelopp för ändamålet av 50,000 kronor skulle vara tillfyllest.

I fråga om undervisning för i mindre jordbruk deltagande män och kvinnor innefatta de av *lägre lantbruksundervisningssakkunniga* föreslagna bestämmelserna, jämförda med de nu gällande, i huvudsak följande.

Förevarande undervisning, som enligt nuvarande bestämmelser anordnas av hushållningssällskapen, vilka äga fastställa plan för samma undervisning, skulle enligt förslaget anordnas genom hushållningssällskap, lantmannaskola, lantbruksskola eller lant-hushållsskola. Planerna för undervisningen skulle fastställas av den utav utredningen föreslagna särskilda undervisningsnämnden.

För att bereda större frihet med avseende särskilt å anordnande av specialkurser föreslås borttagande av ordet »mindre» framför jordbrukare under framhållande därvid emellertid, att huvudsyftet likväl fortfarande skulle vara att främja det mindre jordbruket.

Rörande kursernas anordning märkes, att för allmänheten tillgängliga kurser skulle kunna anordnas under såväl kortare som längre tid än nu är fallet; att de hittills för särskilt antagna manliga elever anordnade kurserna skulle bli tillgängliga även för kvinnor och att möjlighet att

Undervisning.

Lägre lantbruksundervisningssakkunniga.

anordna sådana kurser under såväl avsevärt kortare som längre tid än nu skulle öppnas; samt slutligen att beträffande kurser för särskilt antagna kvinnliga elever större frihet lämnades såväl ifråga om kursernas längd som syfte. Minimitiden för kurs, avsedd för en större allmänhet, skulle minskas från sex till tre dagar och tiden för kurs ej få utsträckas över fyra veckor. Vid den längre kursen för särskilt antagna elever, vilken kurs skulle kunna anordnas icke blott såsom enbart teoretisk kurs utan ock i förening med praktiska övningar, borde vederbörande äga rätt att medtaga *allenast* ettdera av ämnena jordbrukslära och husdjurskötsel. Enligt gällande bestämmelser skall sådan kurs omfatta båda dessa ämnen. Med den kortare kursen med särskilt antagna elever (specialkurs) skulle vara förenad större frihet med avseende å ämnesval och omfatta minst tre dagar och högst sex veckor (nu minst sex, högst tolv dagar). För specialkurs med särskilt antagna kvinnliga elever föreslås minimitiden sänkt från sex till tre dagar.

Statsbidrag till sådan undervisning, varom här är fråga, som enligt gällande bestämmelser utgår med hälften av kostnaden, skulle enligt förslaget kunna utgå med två tredjedelar därav.

Utredningen beräknar det totala årliga anslagsbehovet för ifrågavarande undervisning till 150,000 kronor.

Hushållningssällskapen.

Hushållningssällskapens förvaltningsutskott hava, bland annat, i flertalet fall framhållit, att undervisningen i fråga borde även i fortsättningen handhavas av hushållningssällskapen. De sakkunnigas förslag att överlämna ledandet av denna undervisning åt en fristående undervisningsnämnd finna förvaltningsutskotten i regel mindre välbetänkt.

Lantbruksstyrelsen.

Utredningens formulering av ändamålet med förevarande undervisning har *lantbruksstyrelsen* funnit lämplig. Denna undervisning vore enligt styrelsen icke någon speciell småbruksundervisning utan en undervisning för jordbruket i allmänhet. Särskilt vore detta fallet med det flertal specialkurser, som redan anordnats och som efter genomförande av utredningens föreliggande förslag torde kunna förväntas komma till stånd i ännu större omfattning. Detta förhållande utgjorde enligt *lantbruksstyrelsens* förmenande en ytterligare anledning att, såsom styrelsen redan ovan föreslagit, skilja bestämmelserna rörande denna undervisning från de föreskrifter, som gällde premiering av mindre jordbruk. *Lantbruksstyrelsen* anför vidare följande.

Till utredningens förslag, att det skulle stå styrelserna för lantman-, lantbruks- och lantushållsskolor fritt att på eget initiativ ordna undervisning av förevarande slag, kunde *lantbruksstyrelsen* däremot icke ansluta sig. En sådan bestämmelse syntes, fränsett andra olägenheter, i hög grad vara ägnad att bringa oreda i undervisningsförhållandena. Enligt *lantbruksstyrelsens* förmenande borde handhavandet av frågan om den mera fria och av författningsbestämmelser jämförelsevis obundna undervisningen för en större allmänhet fortfarande handhavas av en enda till respektive hushållningssällskap hörande organisation. En sådan anordning syntes styrelsen vara en nödvändig förutsättning för att reda och planmässighet i denna undervisning skulle komma till stånd. Då

lantbruksstyrelsen, såsom redan nämnts, icke kunde ansluta sig till utredningens förslag om särskilda undervisningsnämnder, borde enligt styrelsens förmenande handhavandet av denna undervisning överlätas åt ett hushållningssällskapens särskilda organ. Då lantbruksstyrelsen delade utredningens uppfattning, att hushållningssällskapens undervisande verksamhet borde ordnas bättre än hittills, ämnade styrelsen i samband med behandlandet av frågan om sagda nämnd föreslå vissa bestämmelser, som klarlade, huru dessa frågor borde enligt styrelsens förmenande handhavas, varvid styrelsen bland annat komme att föreslå, att landsting, som ekonomiskt stödde undervisningen, jämväl skulle beredas möjlighet att deltaga i ledningen av densamma.

Lantbruksstyrelsens ställningstagande till utredningens förslag till ordnande av ifrågavarande undervisning förestavades emellertid icke enbart av önskvärdheten utav ett enhetligt ordnande av denna fråga. Hela förmenen för undervisningen med delat ekonomiskt ansvar gjorde det enligt styrelsens förmenande i hög grad olämpligt att anförtro ordnandet av densamma åt skolstyrelserna. Skolstyrelserna torde i regel sakna möjlighet att uppbringa erforderligt lokalt bidrag till undervisningskostnaderna annat än i form av anslag från hushållningssällskap eller landsting. Där detta vore fallet, syntes allt tala för att sällskapen eller deras organ för handhavande av undervisningen lämpligen borde stå som anordnare av ifrågavarande kurser. Det kunde nämligen enligt lantbruksstyrelsens förmenande icke undvikas, att, om frihet att efter eget skön ordna dylika kurser lämnades skolornas styrelser, en önskan att utvidga undervisningen och bereda lärarpersonalen ökade inkomster komme att medföra försök till anordnande av kurser, utan att det ekonomiska underlaget härför vore fullt säkerställt. Då inga normer för gäldandet av kostnaderna föreslagits eller syntes kunna fastställas, torde det — där skolstyrelse själv skulle svara för det lokala bidraget — kunna befaras, att dylikt bidrag komme att förefinnas mera på papperet än i verkligheten. Kurskostnaderna bleve nämligen i hög grad beroende av de kostnader, varmed skolstyrelse belastade kursen för utgifter, som vore beroende av styrelsens beslut.

Under förutsättning att anordnandet av förevarande undervisning överlämnades åt hushållningssällskapen eller dess organ, hade lantbruksstyrelsen intet att erinra mot de föreslagna ändringarna ifråga om olika slag av kurser. Med lantbruksstyrelsens uppfattning om vad som ur undervisningssynpunkt vore ändamålsenligast sammanföle utredningens förslag, i vad det åsyftade att lämna hushållningssällskapen största möjliga frihet att ordna undervisningen efter lokala förhållanden. Den största garanti, att jämväl statens intressen härvid skulle komma att tillgodoses, syntes lantbruksstyrelsen ligga däruti, att sällskapen själva vore ekonomiskt intresserade i undervisningens anordnande.

Lantbruksstyrelsen hade härmed kommit till frågan om statsbidraget till undervisningen. Såsom redan nämnts avsåge de sakkunnigas förslag härutinnan den förändringen, att statsbidraget, som hittills utgått med hälften av den verkliga kostnaden, skulle höjas till två tredjedelar av densamma. Detta förslag hade samma innebörd som de sakkunnigas av lantbruksstyrelsen förut avstyrkta förslag om en liknade uppdelning av vissa resekostnader vid av hushållningssällskapen anordnade studieresor. Lantbruksstyrelsen funne det principiellt olämpligt och med hänsyn till sina konsekvenser mindre önskvärt att frångå gällande regel om

lika ekonomiskt stöd från statens och hushållningssällskapens sida för av dem vidtagna anordningar till jordbrukets främjande och ansåge sig därför böra avstyrka förslaget härutinnan. Såsom redan förut anförts, funne lantbruksstyrelsen det mera lämpligt att, därest den av styrelsen omförmälda utredningen beträffande hushållningssällskapens behov av ökat statsunderstöd skulle giva vid handen, att sådant vore erforderligt, höja det allmänna anslaget till hushållningssällskapen, så att dessa beredes möjlighet att täcka sin hälft av kostnaderna.

Det av utredningen för ifrågavarande undervisning beräknade årliga tillskottet av statsmedel kunde, därest lantbruksstyrelsens förslag angående fördelning av kostnaderna vunne gillande, sänkas till 112,500 kronor. Då emellertid statsbidraget till denna undervisning hittills icke uppgått till högre belopp än 50,000—60,000 kronor årligen, syntes det lantbruksstyrelsen fullt tillräckligt, om det årliga anslagsbehovet tillsvidare, intill dess erfarenheten visat, att större behov vore för handen, beräknades till 100,000 kronor. Även om en önskvärd utvidgning av denna undervisningsverksamhet skulle komma till stånd genom nu föreslagna förändringar, syntes det styrelsen, som om till och med detta belopp först efter någon tid skulle komma att tagas i anspråk.

Upplysnings-
verksamhet.

För närvarande finnas, såsom ovan antytts, inga andra bestämmelser om med statsmedel anordnad upplysningsverksamhet i jordbruk, än att bland stadgandena rörande undervisning för i mindre jordbruk deltagande män och kvinnor intagits föreskrift, att åtgärder genom vederbörande hushållningssällskaps försorg böra vidtagas för spridande av ströskrifter i lanthushållning samt för anordnande av vandringsbibliotek i syfte att tillhandahålla sådan litteratur.

På grundval av lantbruksstyrelsens i skrivelse den 11 oktober 1927 framlagda förslag till anordnande av viss upplysningsverksamhet (återgivet i de *lägre lantbruksundervisningssakkunnigas* betänkande sid. 435—437) hade de sakkunniga uti sitt förutnämnda förslag till reglemente anført, att genom hushållningssällskapens försorg åtgärder borde vidtagas till befordrande av upplysning i lanthushållning genom spridande vid lägre lantbruksundervisningsanstalter, undervisningskurser och på annat lämpligt sätt av passande skrifter och böcker i detta ämne, vidare genom åstadkommande av för ortspressen avsedda artiklar i lanthushållningen berörande frågor samt slutligen genom understödjande av för ändamålet anordnade uppvisningar och demonstrationer. Till denna verksamhet föreslå de sakkunniga statsbidrag med högst hälften av det belopp, vartill kostnaderna för densamma uppgått. Det erforderliga totala anslagsbehovet för ändamålet upptages till 50,000 kronor.

Under hänvisning till den motivering, *lantbruksstyrelsen* anført i förnämnda skrivelse den 11 oktober 1927, har styrelsen tillstyrkt de sakkunnigas förslag uti förevarande avseende.

Frågan om
författnings-
bestämmelser.

Rörande uppställningen av författningsbestämmelserna på nu ifrågavarande områden har *lantbruksstyrelsen* anført följande.

Redan vid granskning av de sakkunnigas förslag till ändrade bestämmelser för premiering av mindre jordbruk hade lantbruksstyrelsen hemställt, att nämnda bestämmelser måtte helt och hållet frigöras från sambandet med stadgandena om studieresor, undervisning och upplysningsverksamhet. Föreskrifterna rörande studieresor, undervisning och upplysningsverksamhet syntes så nära sammanhänga med varandra, att de lämpligen borde sammanföras i ett *reglemente för med statsunderstöd anordnad lantbruksundervisning för en större allmänhet*. Då denna undervisning torde komma att utgöra den fundamentala delen av hushållningssällskapens verksamhet på förevarande område, syntes det lantbruksstyrelsen, som om de allmänna bestämmelser, vilka statsmakterna kunde komma att utfärda angående hushållningssällskapens verksamhet i detta särskilda undervisningssyfte, borde beredas plats i samma reglemente.

Bestämmelserna angående statsbidrag till omförmälda åtgärder borde enligt lantbruksstyrelsens förmenande också sammanföras i särskild *kungörelse angående statsbidrag till lantbruksundervisning för en större allmänhet*.

Beträffande storleken av det erforderliga anslaget till undervisning vid det mindre jordbruket har *lantbruksstyrelsen* slutligen anfört följande.

*Anslags-
behovet.*

Styrelsen ville erinra, att, som redan nämnts, utredningen beräknat behovet för studieresor till 60,000 kronor, för undervisning till 150,000 kronor och för upplysning till 50,000 kronor eller sammanlagt 260,000 kronor. Lantbruksstyrelsen hade redan anfört, att medelsåtgången till studieresor icke syntes behöva beräknas till högre belopp än 50,000 kronor och att, därest styrelsens förslag till ordnande av undervisningen vunne beaktande, anslagsbehovet för detta ändamål torde kunna sänkas till 100,000 kronor. Under sådana förhållanden ansåge styrelsen sig böra beräkna det totala behovet av statsbidrag till främjande av lantbruksundervisningen för en större allmänhet till 200,000 kronor.

I anslutning till vad sålunda anförts hemställde lantbruksstyrelsen, att Kungl. Maj:t täcktes dels utfärda reglemente för och kungörelse angående statsbidrag till med statsunderstöd anordnad lantbruksundervisning för en större allmänhet av det innehåll, utredningen föreslagit, med av lantbruksstyrelsen framställda förslag till ändringar och tillägg, dels ock föreslå riksdagen att för budgetåret 1931/1932 för ändamålet anvisa ett extra reservationsanslag av 200,000 kronor.

Jordbruksdriften har inom vårt land i åtskilliga avseenden ännu icke nått den rationalisering, som är en förutsättning för ett ekonomiskt utnyttjande av jordbrukets resurser. Den i ärendet förebragta utredningen synes ådagalägga, att detta förhållande i särskild grad gäller beträffande det mindre jordbruket och där närmast å de områden, varå i ärendet framkomna förslag i första hand tagit sikte, nämligen i fråga om gödselvården, beteskulturen och dikningen. Jag delar ock den uppfattningen, att åtgärder, som kunna vara ägnade att på det ena eller andra sättet verksamt befördra jordbrukets produktionsförmåga, böra i den mån statens medverkan härför kan anses erforderlig för uppnående av önskvärt resultat även understödjas från statens sida. Med beaktande av denna synpunkt

*Departements-
chefen.*

har ock staten på sätt av den i ärendet lämnade framställningen framgår vidtagit omfattande åtgärder och iklätt sig betydande ekonomiska uppföringar för att främja nämnda syfte. Med hänsyn till det mindre jordbrukets talrika förekomst inom vårt land samt den såväl nationalekonomiska som sociala betydelsen av det mindre jordbrukets höjande synes det mig vara av vikt, att statens understödjande verksamhet för produktionsens rationalisering särskilt tager sikte på det mindre jordbrukets förhållanden.

Lantbruksstyrelsen, lägre lantbruksundervisningssakkunniga och jordbruksutredningen hava samstämmigt vitsordat behovet av statens ytterligare bistånd i vissa avseenden.

Beträffanden statens åtgärder för höjande av det mindre jordbruket ingår bland dessa i första rummet premieringsverksamheten.

I fråga härom har förslag framställts bland annat om viss utvidgning vidkommande de ändamål, till vilka premielån skulle kunna erhållas. Enligt gällande bestämmelser skola de förbättringsarbeten, varför sådana lån må beviljas, som regel avse antingen gödselvården inom eller utomhus eller ock avdikning. Såväl ovanberörda sakkunniga som jordbruksutredningen hava emellertid under framhållande av betesvårdens stora betydelse föreslagit, att de förbättringar, för vilka premielån borde få utgå, måtte utsträckas att omfatta jämväl betesförbättring. De nämnda sakkunniga hava därjämte upptagit stenröjning samt annan varaktig förbättring. Lantbruksstyrelsen har erinrat om den enligt premieringsreglementet styrelsen tillkommande rätten att på framställning av vederbörande förvaltningsutskott medgiva utdelande av premielån för även andra ändamål av bestående värde samt framhållit, att styrelsen medgivit hushållningssällskap, som anhållit därom, rätt att bevilja premielån jämväl till betesförbättring, varvid styrelsen dock meddelat vissa bestämmelser härför i syfte att så vitt möjligt säkerställa, att sådant premielån endast utlämnades, där förutsättning föreläge för åstadkommande av ett bestående förbättringsarbete. Med hänsyn till beteskulturens stora betydelse och det intresse för betesförbättringar, som finnes ej minst inom hushållningssällskapen, vill jag för egen del biträda förslaget, att bland de förbättringsarbeten, varför premielån utan särskilt tillstånd få beviljas, upptages jämväl betesförbättring. Den härför erforderliga ändringen i 6 § reglementet den 4 oktober 1929 (nr 350) för med statsmedel understödda åtgärder till höjande av det mindre jordbruket torde böra av Kungl. Maj:t vidtagas, sedan riksdagens beslut i anslagsfrågan föreligger.

Enligt gällande bestämmelser kan statsbidrag till premielån utgå med intill hälften av den beräknade kostnaden för förbättringsarbetet men ej till högre belopp än 125 kronor. De lägre lantbruksundervisningssakkun-

niga och jordbruksutredningen hava framhållit, att kostnaderna särskilt i fråga om anläggande av gödselstadsanordningar i åtskilliga fall uppginge till betydligt högre belopp, än det som legat till grund för bestämmandet av det nuvarande maximibeloppet, samt i ändamål att ytterligare befordra det mindre jordbrukets utveckling föreslagit en höjning av maximibeloppet till 250 kronor. Lantbruksstyrelsen har i likhet med nämnda sakkunniga och jordbruksutredningen ansett premieringen beträffande det mindre jordbruket framför allt böra inriktas på utdelande av premielån såsom varande ett av de säkraste medlen att uppnå önskvärda förhållanden å ifrågavarande områden. Å andra sidan anser lantbruksstyrelsen, att syftet med premielånen såsom hittills närmast borde vara att egga den mindre jordbrukaren till fortsatta ansträngningar på det egna jordbrukets förkovran och utveckling. Med denna utgångspunkt borde statens strävan gå ut på att söka bereda så många mindre jordbrukare som möjligt förmånen av premielån. I detta avseende utvisade den i ärendet av jordbruksutredningen företedda statistiken, att ett mycket betydande antal till premiering anmälda jordbruk på grund av knapphet på medel icke skulle hava kunnat — även om de eljest stadgade fordringarna uppfyllts — komma i åtnjutande av premielån ävensom att utdelade premielånebelopp i genomsnitt icke obetydligt understigit halva förbättringskostnaden. En höjning av maximibeloppet skulle enligt lantbruksstyrelsens mening komma att främtaga premielånen karaktären av verkliga premier för utförda förbättringsarbeten och i stället giva dem den icke önskvärda formen av rena understöd. För egen del ansluter jag mig till lantbruksstyrelsens uppfattning i förevarande avseende. Då man knappast torde kunna förutsätta, att statsmakterna skola vara beredda att företaga en mot den ifrågasatta ökningen av lånens maximibelopp svarande höjning av anslagsbeloppet till premiering, skulle en åtgärd av ifrågavarande slag, såsom lantbruksstyrelsen ock antytt, komma att motverka en utveckling i den önskvärda riktningen, att så många som möjligt därav förtjänta mindre jordbruk må kunna beredas fördelen av premielån. Jag anser mig sålunda i likhet med lantbruksstyrelsen icke böra förorda någon förhöjning av premielånens maximibelopp. Däremot vill jag för att inom de nuvarande bestämmelsernas ram kunna möjliggöra utdelning av så många premielån som möjligt — något som jag anser vara av mycket större vikt än ändring i bestämmelserna — tillstyrka en höjning av det till premiering för närvarande beräknade beloppet, vilket såsom ovan berörts befunnits icke förslå för utlämnande av premielån i den omfattning, gällande bestämmelser medgiva. I dylikt hänseende tillstyrker jag en höjning av 100,000 kronor, varigenom till premiering av mindre jordbruk kan beräknas komma att finnas till förfogande i runt tal 310,000 kronor.

Beträffande sättet för premieringens utförande hava såsom framgår av utredningen i ärendet olika meningar i vissa avseenden gjort sig gällan-

de. Då emellertid enligt min uppfattning några mera vägande anmärkningar icke framförts mot den nuvarande anordningen, anser jag mig icke böra närmare ingå på denna fråga utan håller i likhet med lantbruksstyrelsen före, att de nuvarande bestämmelserna härutinnan, vilka på sätt hushållningssällskapens förvaltningsutskott så gott som genomgående anfört i stort sett torde visat sig ändamålsenliga, tills vidare böra bibehållas oförändrade.

I fråga om de från anslaget till det mindre jordbruket understödda studieresorna hava de lägre lantbruksundervisningssakkunniga framställt vissa ändringsförslag, vilkas närmare innebörd framgår av den ovan lämnade redogörelsen för de sakkunnigas betänkande i nu förevarande avseende. Jag anser mig i denna fråga böra i det närmaste ansluta mig till den av lantbruksstyrelsen intagna ståndpunkten. Jag kan sålunda bland annat icke tillstyrka statsbidragets utgående i föreslagna fall med $\frac{2}{3}$ av resekostnaden, där den för närvarande utgår med allenast hälften av densamma. Beträffande spørsmålet om statsbidrags utgående jämväl vid resor till grannländerna kan jag — med godtagande i huvudsak av lantbruksstyrelsens synpunkter härutinnan — icke förorda förslaget om införande av statsbidrag för dylika resor. Jag finner alltså anledning ej föreligga att ifrågasätta ändring i gällande bestämmelser angående studieresorna.

Även beträffande den av hushållningssällskapen anordnade undervisningsverksamheten för det mindre jordbruket hava lägre lantbruksundervisningssakkunniga föreslagit förändringar, gående ut på att ifrågavarande undervisning skulle, ehuru fortfarande närmast avsedd för mindre jordbrukare, hållas öppen även för jordbrukare över huvud samt att undervisning av här ifrågavarande slag skulle kunna anordnas förutom av hushållningssällskapen jämväl genom styrelse för lantbruks-, lantmanna- eller lant-hushållsskola. Vidare föreslås beredande av viss större frihet med avseende å kursernas längd och de däri ingående ämnen ävensom att statsbidraget skulle kunna utgå med två tredjedelar av kostnaden i stället för såsom för närvarande med hälften därav. I anslutning härtill äskas av de sakkunniga höjning av det för närvarande för ändamålet beräknade anslagsbeloppet 64,600 kronor till 150,000 kronor. Jag delar lantbruksstyrelsens uppfattning om önskvärdheten av en förbättring av hushållningssällskapens undervisningsverksamhet på ifrågavarande område, något som emellertid synes böra kunna vinnas även med bibehållande tills vidare av i ämnet gällande bestämmelser. Erinras må, att hushållningssällskap redan enligt gällande bestämmelser kan efter särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t anordna undervisningskurser av kortare varaktighet eller eljest i annan form, än vad i reglementet förutsättes. Den föreslagna höjningen av statens andel i kostnaderna för ifrågavarande undervisning anser jag mig med hänsyn till de av lantbruksstyrelsen

åberopade skälen mot en sådan åtgärd icke kunna för närvarande förorda. Den omständigheten, att utredning pågår rörande frågan om hushållningssällskapens ekonomi och behov av statsmedel, torde utgöra ett ytterligare skäl för att icke nu företaga någon förändring rörande grunderna för statsbidragets utgående.

Mot vad lantbruksstyrelsen tillstyrkt i fråga om anordnande av upplysningsverksamhet på ifrågavarande område har jag i och för sig intet att erinra. Emellertid kan jag med hänsyn till det betydande statsanslag, som enligt styrelsens beräkning därav skulle påkallas, icke förorda, att förslaget utan vidare genomföres. Detta torde emellertid icke böra utesluta, att sådana förbättringar vidtagas med avseende å ifrågavarande upplysningsverksamhet, som befinnas kunna genomföras utan det föreslagna betydande medelstillskottet.

Till studieresor och undervisning har, vid fördelning av det av riksdagen för budgetåret 1930/1931 anvisade anslaget å 325,000 kronor till det mindre jordbruket, av Kungl. Maj:t anvisats tillhoppa 113,500 kronor. Då jag finner det önskvärt, att ett förhöjt belopp må finnas tillgängligt för tillgodoseende av ifrågavarande otvivelaktigt betydelsefulla verksamhet, däri inbegripet sådan upplysningsverksamhet, varom nyss nämnts, vill jag för ändamålet tillstyrka ett anslag av 140,000 kronor. Inom ramen av detta belopp torde Kungl. Maj:t böra äga att efter föreliggande omständigheter och behov tillgodose de med anslaget avsedda olika ändamålen.

Till höjande av det mindre jordbruket tillstyrker jag alltså för instundande budgetår ett anslag av $(310,000 + 140,000 =) 450,000$ kronor, innebärande en höjning i det nu utgående anslaget med 125,000 kronor.

Gödselvärdslånefonden.

Sedan riksdagen jämlikt skrivelse den 21 juni 1918, nr 474, p. 10, med bifall i huvudsak till Kungl. Maj:ts den 22 mars samma år i ämnet avlåtna proposition, nr 197, beslutat, att en särskild fond, benämnd gödselvärdslånefonden, skulle inrättas för främjande av anordnandet av ändamålsenliga gödselstäder — från vilken fond statslån finge tilldelas hushållningssällskap, som förklarar sig villigt att utlämna gödselvärdslån — utfärda de Kungl. Maj:t i överensstämmelse med riksdagens beslut den 11 juli 1918 kungörelse (nr 576) angående villkoren för lån från gödselvärdslånefonden. Ändringar häri hava vidtagits genom kungörelser den 6 juni 1925 (nr 186) och den 18 juni 1927 (nr 241).

I skrivelse den 18 november 1930 har Östergötlands läns hushållningssällskap ifrågasatt vissa ändringar i gällande villkor för lån ur gödselvärdslånefonden.

Vidare har jordbruksutredningen i sin förut berörda skrivelse den 26 november 1930 med förslag till vissa åtgärder från statens sida för befrämjande av driftsekonomiska förbättringar vid jordbruket i sådant avseende föreslagit, bland annat, vissa ändringar i de för gödselvärdslånefonden gällande bestämmelser samt att till förstärkning av fondens kapital för budgetåret 1931/1932 måtte anvisas ett belopp av 150,000 kronor.

Över Östergötlands läns hushållningssällskaps berörda framställning och jordbruksutredningens förslag hava infordrade yttranden avgivits av lantbruksstyrelsen den 6 december 1930 och av statskontoret den 13 januari 1931.

Innan jag närmare redogör för dessa förslag, torde jag få ange huvudsakliga innebörden av nu gällande villkor för lån från gödselvärdslånefonden.

Från gödselvärdslånefonden äger lantbruksstyrelsen på därom gjord framställning bevilja hushållningssällskap statslån, att användas för utlämnande av lån för utförande av ändamålsenliga gödselstäder samt sådana anordningar inom vederbörande djurstallar, som betingas av rationell gödselvård (gödselvärdslån). Någon bestämmelse om företrädesrätt härvid för mindre jordbruk finnes numera icke. Å medel, som hushållningssällskapen erhålla för utdelning av gödselvärdslån, skall erläggas 4 procent årlig ränta. Vid utlämnande av lån må hushållningssällskap ej betinga sig högre ränta än sällskapet själv erlägger. Sedan lån innehafts under två år, skall detsamma återbetalas under fem år med en femtedel årligen. Lånemaximum är 1,000 kronor, och lån får ej utlämnas till mer än 75 procent av anläggningskostnaden. Plan och kostnadsförslag skola vara uppgjorda av länsagronom, jordbrukskonsulent eller annan person, som hushållningssällskapet prövar vara därtill kompetent. Hushållningssällskap äger bestämma de närmare villkoren för åtnjutande av gödselvärdslån.

Såsom kapitalökning till denna fond anvisades av 1918 års riksdag för år 1919 ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor. Vidare anvisades genom riksdagens skrivelse den 13 juni 1919, nr 332, såsom kapitalökning för fonden ett reservationsanslag för år 1920 till belopp av likaledes 1,000,000 kronor. Ytterligare anslag för kapitalökning hava ej anvisats till ifrågavarande fond.

Östergötlands läns hushållningssällskaps ovannämnda framställning avser dels räntefrihet för lån ur gödselvärdslånefonden under två år, dels att amorteringstiden för lån måtte förlängas från fem till femton år, dels ock att maximibeloppet för varje lån måtte höjas till 3,000 kronor.

Jordbruksutredningen har i sin berörda skrivelse anfört följande.

Olika åtgärder hade av hushållningssällskapens förvaltningsutskott förordats i syfte att på ett mera effektivt sätt än hittills befrämja förbättringar vid jordbruket, såsom sänkning av räntesatser eller räntefrihet samt förlängd amorteringstid för lån, avsedda för ifrågavarande ändamål, jämte ökade statsbidrag utan återbetalningsskyldighet. Då det icke vore jordbruksutredningens avsikt att här behandla frågan om berörda under-

stödsverksamhets lämpliga anordning och avvägning i hela dess vidd, ett utredningsarbete som i och för sig syntes välbehövt och som jordbruksutredningen i sinom tid måhända bleve i tillfälle att upptaga, ville jordbruksutredningen nu inskränka sig till en prövning av de framställda önskemålen, i vad dessa avsåge ett speciellt område, där lättnader i ovan berörda riktning snarast möjligt syntes böra medgivas. Jordbruksutredningen syftade här på den genom gödselvärdslånefonden utövade understödsverksamheten.

I fråga om gödselvärdslånefonden hade vissa hushållningssällskaps förvaltningsutskott förordat, dels höjning av lånens maximibelopp, dels räntefrihet under de första två å tre åren, dels sänkning av räntefoten till 3 procent, dels förlängning av amorteringstiden. Jordbruksutredningen ansåge dessa önskemål i vissa avseenden väl befogade, då man torde kunna vänta, att en lindring i lånevillkoren av berörda slag skulle göra ifrågavarande lånefond mera fruktbarande för sitt ändamål än hittills, samt genom berörda lindring en lämplig anpassning av lånevillkoren efter motsvarande villkor för statens låneverksamhet å vissa närbesläktade områden skulle komma till stånd. Jordbruksutredningen funne alltså för det första, att ränte- och amorteringsvillkoren för lån ur gödselvärdslånefonden borde underkastas viss lindring. Härvid torde de villkor, som år 1930 bestämts för lån ur täckdikningslånefonden, lämpligen kunna tagas som mönster, då anläggning av gödselstad och dylikt avsåge en förbättring, som i varaktighet syntes kunna jämföras med täckdiknings- och andra grundförbättringsarbeten. Jordbruksutredningen ansåge således, att ränte- och amorteringsvillkoren för ifrågavarande lån borde ändras till överensstämmelse med täckdikningslånefondens villkor, d. v. s. att lånen borde vara ränte- och amorteringsfria under de två första åren, varpå skulle följa förräntning efter 4 procent samt amortering under de närmaste sju åren med $\frac{1}{7}$ årligen.

Jämväl i fråga om det för lån ur gödselvärdslånefonden bestämda maximibeloppet — 1,000 kronor — funne jordbruksutredningen förhållandena påkalla ändring. Den av vissa hushållningssällskaps förvaltningsutskott framförda meningen, att nuvarande lånemaximum vore för lågt och att en avsevärd höjning därför borde vidtagas, delades av jordbruksutredningen, och detta desto mera som jordbruksutredningen ansåge, att denna fond, då det mindre jordbrukets behov av understöd för gödselvärdens förbättring skulle komma att i ökad grad tillgodoses genom den av utredningen förordade utvidgningen av premieringsverksamheten, även borde äga till uppgift att tjäna det större jordbruket, varest kostnaderna för tidsenlig gödselvärdens anordnande kunde uppgå till ganska avsevärda belopp. Maximibeloppet för lån ur fonden syntes därför lämpligen böra höjas till 2,000 kronor. Lån syntes liksom hittills böra kunna beviljas till högst 75 procent av gödselstads etc. beräknade anläggningskostnad. Från synpunkten av jordbrukets räntabilitet vore det av vikt, att vid låns beviljande tillsåges, att största möjliga sparsamhet iakttoges vid utförandet av ifrågakommande gödselvärdens anordningar. Beträffande nu gällande utlåningsbestämmelser ville jordbruksutredningen i övrigt endast framhålla, att den stadgade företrädesrätten till lån för den, som innehade högst 50 hektar odlad jord, av härovan berörda skäl syntes böra upphöra.

En lindring av de för gödselvärdslånefonden bestämda ränte- och amorteringsvillkoren i förening med höjning av lånemaximum och de större jordbrukens likställande med de mindre och medelstora i fråga om rätten

att anlita fonden, på sätt jordbrukutredningen tänkt sig, torde komma att medföra ökad efterfrågan på fondens medel, även om det icke borde förbises, att en ökning av premielåneverksamheten torde komma att göra lånen ur gödselvårdslånefonden mindre eftersökta från det mindre jordbrukets sida. Då vidare amorteringstidens utsträckning med två år medförde en långsammare återgång till fonden av utlånade medel, funne jordbruksutredningen viss ökning av fondens kapital behöflig, vilken ökning för nästa budgetår lämpligen syntes böra bestämmas till 150,000 kronor.

Jordbruksutredningen har sålunda hemställt, att med avseende på lån ur gödselvårdslånefonden måtte bestämmas, att desamma skola vara ränte- och amorteringsfria under två år från lyftningsdagen samt därefter förräntas med 4 procent och amorteras under sju år med $\frac{1}{7}$ årligen; att högsta medgivna lånebeloppet ur fonden måtte höjas från nuvarande 1,000 till 2,000 kronor; att nu stadgad företrädesrätt till lån ur fonden för jordbruk med högst 50 hektar åker eller annan odlad jord måtte upphöra; samt att till förstärkning av gödselvårdslånefondens kapital för budgetåret 1931/1932 måtte anvisas ett belopp av 150,000 kronor.

Lantbruksstyrelsen har anfört i huvudsak följande.

Till stöd för förslaget om två års räntefrihet för gödselvårdslån anföra såväl jordbruksutredningen som Östergötlands läns hushållningssällskap, att dylik räntefrihet gällde för lån från täckdiknings- och nyodlingslånefonderna. Enligt lantbruksstyrelsens förmenande vore emellertid lån för täckdikning och nyodling icke fullt jämförliga med lån till gödselvård. Det syntes styrelsen nämligen ovedersägligt, att förbättring, som täckdiknings- och nyodlingslån avsåge att främja, dels för sitt utförande krävde betydligt längre tid än anordnandet av en rationell gödselvård, dels nådde full effektivitet avsevärt senare än en gödselvårdsanläggning. Då härtill komme, att enligt de principer, som statsmakterna på senaste tiden tillämpat i fråga om nyinrättade, statliga lånefonder, ett beslut om räntefrihet för gödselvårdslån under två år torde komma att nödvändiggöra antingen uppförande i riksstaten av särskilt årligt anslag till täckande av den förlust, lånefonden härigenom skulle åsamkas, eller anvisande av skattemedel till fonden till så stort belopp, som motsvarade två års utlåning, måste lantbruksstyrelsen, trots önskvärdheten av ytterligare stöd åt strävandena till en bättre gödselvård, ställa sig tveksam angående lämpligheten att genomföra ifrågavarande förslag.

Enligt lantbruksstyrelsens förmenande torde den jämförelsevis obetydliga ränteutgiften mindre betunga det nu med ekonomiska svårigheter kämpande jordbruket än de betydligt större årliga utgifter, som den nu stadgade, tämligen korta amorteringstiden medförde. Enligt gällande bestämmelser uppginge ränteutgifterna till högst 40 kronor per år, under det att det årliga amorteringsbeloppet för dem, som kommit i åtnjutande av högsta lånebeloppet, uppginge till 200 kronor. Med den av jordbruksutredningen föreslagna förhöjningen av maximibeloppet för lånen skulle högsta årliga ränteutgiften uppgå till 80 kronor, under det att amorteringsbeloppet med bibehållande av gällande bestämmelser skulle komma att uppgå till högst 400 kronor eller, därest utredningens förslag om en förlängning av amorteringstiden till sju år vunne gillande, till i runt tal 285 kronor. Till amorteringsbeloppen komme ränta å ännu oguldet låne-

belopp, varigenom de årliga annuiteterna givetvis verkade ännu mera tynande. Genom införande av räntefrihet under de två första åren skulle visserligen en viss tillfällig lättnad ernås. Denna lättnad skulle emellertid beredas under den tid, då ingen amortering belastade låntagaren. Den amorteringsfrihet under två år, som medgivits, funne lantbruksstyrelsen motiverad av att låntagaren själv finge direkt vidkännas en fjärdedel av den beräknade anläggningskostnaden. Om också denna del av kostnaden i allmänhet icke utgjordes i kontanter utan i form av arbete av jordägaren själv eller hans folk, syntes dock denna lättnad under de två första åren i flertalet fall vara motiverad. Emellertid tyngde den kostnad för anläggningen, som jordägaren sålunda finge vidkännas, under nuvarande för lantmannen penningknappa tider icke på samma sätt hans ekonomi, som de direkta penningutlägg, amorteringarna förde med sig. En utsträckt amorteringstid torde därför enligt lantbruksstyrelsens förmenande, särskilt under rådande ekonomiska förhållanden, för låntagaren vara av större betydelse än den ifrågasatta räntefriheten.

Jordbruksutredningen hade, såsom sagt, föreslagit amorteringstidens förlängning till sju år och Östergötlands läns hushållningssällskap till femton år. Vad lantbruksstyrelsen ovan anført, syntes styrelsen tala för en utredning av möjligheten att utsträcka amorteringstiden något utöver vad jordbruksutredningen föreslagit.

En utredning av detta slag måste givetvis huvudsakligen hava till syfte att undersöka, vilka ekonomiska konsekvenser en kortare eller längre utsträckning av amorteringstiden skulle komma att få för statsverket. På grund av de osäkra faktorer, man här hade att räkna med, måste de resultat, en sådan undersökning gäve, alltid bliva mer eller mindre approximativa.

Lantbruksstyrelsen hade låtit undersöka verkningarna av en förlängning av amorteringstiden dels till tio år med bibehållande av nuvarande maximilånebelopp, dels till sju eller tio år med ett till 2,000 kronor förhöjt maximilånebelopp, och dels till tio eller femton år med ett till 3,000 kronor förhöjt maximilånebelopp.

Största svårigheten vore härvid att fastställa det belopp, som kunde beräknas komma att årligen utgå under de olika förutsättningarna.

Med nuvarande maximilånebelopp hade fonden visat sig vara så att säga självförsörjande, i det att inlutna amorteringsbelopp kunnat täcka de under senare åren till cirka 260,000 kronor årligen uppgående anspråken på fonden. En höjning av maximilånebeloppen komme givetvis att öka dessa anspråk. En noggrann undersökning av förhållandena under åren 1928—1930 gäve vid handen, att, därest under dessa år maximilånebeloppet varit bestämt till 2,000 kronor, det sammanlagda lånebeloppet årligen i genomsnitt skulle hava med 48,600 kronor överstigit det belopp, som faktiskt utanordnats. Då man emellertid, om lånevillkoren förbättrades, måste räkna med en viss eggelse till ökad verksamhet på området, hade lantbruksstyrelsen ansett sig böra räkna med, att en förhöjning av maximilånebeloppet till 2,000 kronor skulle medföra ökade krav på låne-medel till ett belopp av 70,000 kronor årligen. En liknande undersökning av verkningarna utav en höjning av maximilånebeloppet till 3,000 kronor gäve till resultat, att under nämnda tre år föreliggande låneansökningar skulle hava föranlett ett förhöjt lånebehov av 59,200 kronor per år. Lantbruksstyrelsen hade vid sina beräkningar i förevarande avseende ansett sig för framtiden böra räkna med en förhöjning av fonden med 100,000

kronor för mötande av de högre anspråken dära. Lantbruksstyrelsen ansåge sig i detta sammanhang böra framhålla, att styrelsen utgått från att en ändrad amorteringstid icke komme att få retroaktiv verkan på lån, som utdelats, innan eventuella nya bestämmelser trädde i kraft.

Då gödselvärdslånefonden, såsom sagt, för närvarande vore självförsörjande, hade lantbruksstyrelsen endast sökt utreda, vilka ökade krav på fonden de olika förslagen skulle medföra. Resultaten av denna undersökning framginge av följande sammanställning, vari uppgifterna avse de belopp, som under angivna förutsättningar skulle behöva tillföras fonden.

År	Lån å högst 1,000 kronor. Amorteringstid 10 år	Lån å högst 2,000 kronor		Lån å högst 3,000 kronor	
		Amorteringstid 7 år	Amorteringstid 10 år	Amorteringstid 10 år	Amorteringstid 15 år
I	26,000	70,000	70,000	100,000	100,000
II	52,000	70,000	70,000	100,000	100,000
III	78,000	70,000	70,000	100,000	100,000
IV	104,000	74,860	89,000	116,000	128,000
V	130,000	71,715	108,000	132,000	156,000
VI	104,000	84,570	127,000	148,000	184,000
VII	78,000	89,430	146,000	164,000	212,000
VIII	52,000	94,285	165,000	180,000	240,000
IX	26,000	47,140	132,000	144,000	216,000
X	—	—	99,000	108,000	192,000
XI	—	—	66,000	72,000	168,000
XII	—	—	33,000	36,000	144,000
XIII	—	—	—	—	120,000
XIV	—	—	—	—	96,000
XV	—	—	—	—	72,000
XVI	—	—	—	—	48,000
XVII	—	—	—	—	24,000
XVIII	—	—	—	—	—
Summa	650,000	672,000	1,175,000	1,400,000	2,300,000

Då lantbruksstyrelsen ansåge sig böra ansluta sig till jordbruksutredningens förslag, att lånebeloppets maximum måtte höjas från 1,000 kronor till 2,000 kronor, ansåge sig styrelsen nu närmast böra undersöka en olika amorteringstids inverkan på lånefonden under denna förutsättning. En utsträckning av amorteringstiden enligt jordbruksutredningens förslag eller till sju år skulle, till dess fonden åter bleve självförsörjande, kräva en sammanlagd kapitalökning av 672,000 kronor, fördelade på nio år. Den lindring i amorteringsbeloppet, som härigenom skulle uppnås, vore emellertid icke synnerligen stor. Enligt lantbruksstyrelsens förmenande borde därför amorteringstiden, om möjligt, undergå någon ytterligare förlängning. En granskning av den utav lantbruksstyrelsen verkställda utredningen visade, att en förlängning av amorteringstiden till 10 år skulle medföra ökade krav på fondens storlek i sådan omfattning, att denna under 12 år måste tillföras en kapitalökning av sammanlagt 1,117,000 kronor. För egen del ansåge lantbruksstyrelsen betydelsen av en sänkning utav amorteringskvoten till hälften av dess nuvarande belopp vara så stor, att styrelsen ville för sin del förordna en dylik sänkning. Förstärkningen av fonden ville lantbruksstyrelsen föreslå till 100,000 kronor årligen, intill dess erfarenheten eventuellt kunde föranleda ett ändrat belopp.

Jordbruksutredningens förenämnda förslag om borttagande av bestämmelsen om företrädesrätt till lån ur gödselvärdslånefonden för den, som

innehade jordbruk om högst 50 hektars storlek, torde från lantbruksstyrelsens sida allenast föranleda den erinran, att ifrågavarande bestämmelse genom kungörelsen den 6 juni 1925 (nr 186) redan ändrats i den av utredningen angivna riktningen.

I anledning av föreliggande förslag om ändrade villkor för lån från gödselvärdslånefonden finge lantbruksstyrelsen alltså, i anslutning till vad sålunda anförts, för sin del föreslå, att Kungl. Maj:t måtte

dels vidtaga åtgärder i syfte att högsta medgivna lånebelopp ur gödselvärdslånefonden måtte höjas från 1,000 kronor till 2,000 kronor och att amorteringstiden för lån från fonden måtte utsträckas från 5 år till 10 år,

dels ock föreslå riksdagen att till kapitalökning av gödselvärdslånefonden för budgetåret 1931/1932 anvisa ett reservationsanslag av 100,000 kronor.

Statskontoret har beträffande de föreslagna ändringarna i villkoren för lån från gödselvärdslånefonden anslutit sig till lantbruksstyrelsens uttalande i ärendet.

Förut har jag framhallit betydelsen av åtgärder i syfte att stegra jordbrukets produktionsförmåga. Inrättandet av gödselvärdslånefonden, varigenom möjlighet beretts jordbruket att erhålla lån på fördelaktigare villkor än genom de allmänna kreditinstituten, har säkerligen befordrat detta ändamål.

Förslag har nu väckts om vidtagande av visså ändringar i gällande villkor för lån från gödselvärdslånefonden. Sålunda har jordbruksutredningen, under hänvisning till vad för närvarande gäller i fråga om lån från täckdikningslånefonden och från nyodlingslånefonderna, ifrågasatt räntefrihet under de två första åren för gödselvärdslån samt utsträckning av amorteringstiden från fem till sju år. Därjämte har utredningen föreslagit höjning av det högsta belopp, vartill lån kunna utlämnas, från 1,000 kronor till 2,000 kronor. Östergötlands läns hushållningssällskap har i sin förberörda framställning förutom två års räntefrihet ifrågasatt en amorteringstid av femton år ävensom maximibeloppets höjning till 3,000 kronor. Lantbruksstyrelsen har ej biträtt förslaget om räntefrihet men tillstyrkt tio års amorteringstid samt maximibeloppets höjning till 2,000 kronor.

För egen del anser jag de av jordbruksutredningen anförda skäl för räntefrihet värda beaktande. Angelägenheten att befrämja gödselvärdens synes mig vara av den vikt, att det icke minst under rådande förhållanden för jordbruksnäringen synes befogat, att för lån ur gödselvärdslånefonden, vilka beviljas från och med år 1932, den ifrågasatta räntefriheten måtte medgivas. Jag tillstyrker följaktligen de ändrade bestämmelser, att statslån från fonden må av hushållningssällskapen under två år från lyftningsdagen innehavas räntefritt och utan amortering, samt att de, som av hushållningssällskapen erhålla gödselvärdslån, skola likaledes åtnjuta amorterings- och räntefrihet under två år från lyftningsdagen.

Departements-
chefen.

Vidare synes mig av vad såväl jordbruksutredningen som lantbruksstyrelsen anfört framgå, att en väsentlig lättnad skulle kunna beredas genom utsträckning av amorteringstiden, i vilket avseende som nämnts framställtts förslag om en amorteringstid av sju, tio och femton år. För egen del synes mig övervägande skäl tala för att denna tid i överensstämmelse med lantbruksstyrelsens förslag bestämmas till tio år. Liksom lantbruksstyrelsen utgår jag härvid från att ändringen i amorteringstiden icke bör få retroaktiv verkan på lån, som utdelats, innan de nya bestämmelserna träda i kraft, vilket senare torde böra ske från och med ingången av år 1932.

Med avseende å det högsta belopp, vartill gödselvärdslån bör kunna beviljas, anser jag mig med hänsyn till vad i ärendet upplysts böra biträda förslaget, att maximilånebeloppet höjes till 2,000 kronor. Jämväl denna ändring torde böra gälla för tiden från och med 1932 års ingång.

Sedan riksdagen meddelat sitt beslut i ämnet, torde det ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda kungörelse angående de ändringar i villkoren för lån från gödselvärdslånefonden, som föranledas av vad jag ovan tillstyrkt.

I enlighet med lantbruksstyrelsens förslag, varemot statskontoret icke framställt någon erinran, tillstyrker jag, att såsom kapitalökning för gödselvärdslånefonden anvisas för budgetåret 1931/1932 ett anslag av 100,000 kronor. Erinras må, att med hänsyn till den ifrågasatta räntefriheten chefen för finansdepartementet i årets statsverksproposition, utgifter för kapitalökning, sid. 6, beräknat, att av kapitalökningsbeloppet å 100,000 kronor till gödselvärdslånefonden 35 procent eller 35,000 kronor skola täckas av andra statsinkomster än lånemedel samt återstoden av låne-medel.

Till sist anhåller jag att få beröra följande spörsmål.

Jordbruksutredningen har upptagit frågan om en utvidgad försöksverksamhet i fråga om vård och användning av den naturliga gödseln samt dikning ävensom föreslagit, att åt centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet måtte uppdragas att utarbeta förslag i sådant avseende.

Slutligen har jordbruksutredningen framhållit, att för ett effektivt utnyttjande av de statsunderstödda åtgärderna på ifrågavarande områden det syntes vara av vikt att inom de särskilda hushållningssällskapens områden tillgång funnes till specialutbildade jordbrukskonsulenter och fackutbildad arbetskraft ävensom möjlighet för jordbrukare att erhålla undervisning i och för förbättringar å gödselvärdens, gödslingens, dikningens och beteskulturens områden. I anslutning härtill har jordbruksutredningen hemställt om uppdrag åt lantbruksstyrelsen att verkställa utredning angående behovet härutinnan.

Ifrågasatt utvidgad försöksverksamhet beträffande gödselvärd m. m.

Lantbruksstyrelsen har härom anfört följande.

icke blott planläggningen utan jämväl ett fullföljande av den försöksverksamhet, som utredningen ifrågasatte, fölle utan vidare inom centralanstaltens verksamhetsområde. Enligt vad lantbruksstyrelsen hade sig bekant, stode dessa frågor också på anstaltens program, och de försöksgårdar, som av riksdagen på anstaltens hemställan ställts till dess förfogande, torde bland annat avse just möjliggörande av den vidgade försöksverksamhet, som jordbruksutredningen avsett. Då utredningen i sin motivering framhållit behovet av ökad tillgång på försöksgårdar för ändamålet, ansåge sig lantbruksstyrelsen böra erinra, att anstalten ifråga för sin del planlagt en sådan verksamhet vid fyra olika försöksgårdar, ehuru medel för anskaffande av fler än två sådana ännu icke ställts till förfogande. I anslutning till vad sålunda anförts, har lantbruksstyrelsen ifrågasatt, huruvida jordbruksutredningens förslag uti denna del borde föranleda särskild åtgärd.

Med avseende å jordbruksutredningens förslag om utredning rörande behovet av vissa särskilda undervisningskurser, ville lantbruksstyrelsen erinra, att så gott som samtliga de av jordbruksutredningen upptagna utbildningsfrågorna varit föremål för behandling av de utredningsmän, som omhänderhaft frågan om den lägre lantbruksundervisningens ordnande.

I sitt i det föregående omförmälda utlåtande den 8 november 1930 med anledning av nämnda utredningsmäns betänkande, hade lantbruksstyrelsen också upptagit så gott som samtliga dessa undervisningsspörsmål till granskning och övervägande. Lantbruksstyrelsen ville i sådant avseende särskilt hänvisa till vad förutnämnda utredningsmän och styrelsen anfört i fråga om undervisning för en större allmänhet, beteskurser och täckdikningskurser.

För egen del hemställde lantbruksstyrelsen, att något uppdrag till förnyad utredning av den lägre lantbruksundervisningen icke måtte lämnas styrelsen, annat än i den mån Kungl. Maj:t vid prövning av förslagen i omförmälda betänkande kunde finna en sådan ur en eller annan synpunkt erforderlig.

Statskontoret har vidkommande den av jordbruksutredningen föreslagna utredningen ansett sig böra biträda den ståndpunkt, som intagits av lantbruksstyrelsen.

Beträffande den av jordbruksutredningen ifrågasatta utredningen genom centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet rörande bland annat försöksverksamhet på gödselvärdens och dikningens områden torde på av lantbruksstyrelsen anförda skäl detta förslag icke nu böra föranleda särskild åtgärd. Likaså delar jag lantbruksstyrelsens mening, att någon förnyad utredning på sätt jordbruksutredningen föreslagit av vissa den lägre lantbruksundervisningen berörande frågor, vilken undervisning i sin helhet varit föremål för utredning av lägre lantbruksundervisningssakkunniga, endast bör åter upptagas, i den mån som den fortsatta prövningen av nämnda sakkunnigas förslag kan därtill giva anledning.

*Departements-
chefen.*

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen,

1) att till åtgärder under kalenderåret 1931 till höjande av det mindre jordbruket anvisa för budgetåret 1931/1932 ett extra reservationsanslag av 450,000 kronor;

2) att godkänna av mig förordade ändringar i gällande villkor för lån från gödselvårdslånefonden;

3) att såsom kapitalökning till gödselvårdslånefonden för budgetåret 1931/1932 anvisa ett reservationsanslag av 100,000 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Vid protokollet:

Hugo Nordlander.